

Vlaamse gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening

Cijfergegevens 2018-2021

30 juni 2022

samvzw.be

Colofon

SAM, steunpunt Mens en Samenleving

Turnhoutsebaan 139A – 2140 Borgerhout

+32 488 77 88 99 – info@samvzw.be – www.samvzw.be

BTW BE 0674.697.752 – RPR Antwerpen

Publicatiedatum

30 juni 2022

Auteurs

Aurélië Smets, SAM, steunpunt Mens & Samenleving

Partners

Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Afdeling Welzijn en Samenleving

Koning Albert II-laan 35 bus 30

1030 Brussel

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Samenvatting

De erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen registreren jaarlijks het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening. Momenteel zijn in Vlaanderen 313 instellingen voor schuldbemiddeling erkend, waarvan 298 OCMW's, 11 Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) en 4 intergemeentelijke instellingen voor schuldbemiddeling (OCMW-verenigingen).

De registratie gebeurt aan de hand van het basisregistratieformulier. SAM, steunpunt Mens en Samenleving analyseert de cijfergegevens. De registratie gebeurt jaarlijks. Dat maakt een vergelijking tussen verschillende jaren mogelijk en stelt ons in staat evoluties over verschillende jaren heen te detecteren. We toetsen de cijfergegevens steeds aan de drie voorafgaande jaren. Bijgevolg bevat dit onderzoeksrapport cijfergegevens uit de basisregistratie van 2018, 2019, 2020 en 2021.

Uit de analyses blijkt dat de cijfers en trends in dezelfde lijn liggen als voorgaande jaren. Er is nog steeds een dalende trend in budget- en schuldhulpverlening bij de erkende instellingen. Er zijn op dat vlak geen noemenswaardige afwijkingen per provincie, per type organisatie of per gebiedsindeling vast te stellen.

Budgetbeheer en schuldbemiddeling zijn, net als de voorgaande jaren, de vaakst voorkomende vormen van budget- en schuldhulpverlening, gevolgd door budgetbegeleiding en collectieve schuldenregeling (met een erkende instelling aangesteld als bemiddelaar). Er zijn echter verschillen in volgorde afhankelijk van het type organisatie. OCMW's zetten voornamelijk in op budgetbeheer en schuldbemiddeling, terwijl CAW's meer inzetten op budgetbegeleiding. OCMW-verenigingen zetten tot slot het meest in op procedures collectieve schuldenregeling waarin zij aangesteld zijn als schuldbemiddelaar.

Bijkomend worden ieder jaar in het basisregistratieformulier een aantal open vragen gesteld om meer duiding te geven bij de aangeleverde cijfers. Uit een analyse van die vragen blijkt dat het profiel van het cliënteel heel divers is. De erkende instellingen begeleiden mensen van alle leeftijden en alle nationaliteiten. Opvallend is dat niet alleen mensen met een beperkt (vervangings-)inkomen een beroep doen op de diensten. Sinds de coronacrisis lijkt er zich een nieuwe groep aan te melden. Het gaat om mensen met een degelijk inkomen of tweeverdieners, die door de huidige omstandigheden in de problemen (dreigen te) komen.

De oorzaken van een budget- of schuldenproblematiek zijn uiteenlopend. Overlevingsschulden steken dit jaar echter met kop en schouders boven de rest uit. Steeds meer mensen, over alle maatschappelijke klassen heen, hebben moeite om de maandelijkse basiskosten te betalen. Onder basiskosten vallen algemene nutsvoorzieningen, energie, telecom, huisvesting en medische kosten.

Onderaan het basisregistratieformulier kunnen de erkende instellingen beleidsaanbevelingen formuleren. De diensten geven aan dat er een grote discrepantie bestaat tussen de stijgende maandelijkse basiskosten en de structureel te lage inkomens. Zelfs de meest verregaande vorm van schuldhulpverlening biedt vaak geen oplossing of garantie om een menswaardig bestaan te leiden zonder nieuwe schulden op te bouwen.

Er moeten volgens de diensten structurele oplossingen gezocht worden voor verschillende levensdomeinen, bijvoorbeeld betaalbare en kwaliteitsvolle (sociale) huisvesting, verhoging van het leefloon en de minimumlonen, verlaging van het btw-tarief voor energie, uitbreiding en automatische toekenning van sociale rechten... Daarnaast moet de invorderingsindustrie verder gereguleerd worden om bijkomende kosten te beperken en moet er meer controle komen op misleidende reclame, wanpraktijken en kredietverstrekkers. De belangrijkste beleidsaanbeveling in de strijd tegen schulden is de focus op preventie. De erkende instellingen zijn ervan overtuigd dat er meer ingezet moet worden op preventieve en sensibiliserende acties, liefst vanaf een jonge leeftijd. Financiële educatie op school is daarbij een must.

Inhoud

1 – Inleiding	7
2 – Methodiek	8
2.1. Het basisregistratieformulier	8
2.2. Analyses.....	9
2.3. Respons	9
3 – Algemeen overzicht basisregistratie 2018-2021	10
3.1. Cijfers basisregistratie	10
3.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	14
3.3. Vergelijking met de cijfers van de Nationale Bank van België.....	16
3.3.1. Schuldbemiddelingen.....	16
3.3.2. Collectieve schuldenregelingen.....	19
4 – Cijfers basisregistratie per provincie	21
4.1. Cijfers basisregistratie	21
4.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	22
5 – Cijfers basisregistratie per type organisatie	28
5.1. Cijfers basisregistratie	28
5.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	29
6 – Cijfers basisregistratie per gebiedsindeling	34
6.1. Cijfers basisregistratie	34
6.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	35

7 – Tendensen en beleidssignalen	41
7.1. Aantal locaties of antennepunten	41
7.2. De tendensen naar het profiel van het cliënteel	42
7.3. De tendensen in de schuldenproblematiek	47
7.4. Beleidssignalen	51

1 – Inleiding

De schuldenproblematiek in België is in deze tijden zonder twijfel een *hot topic*. Heel wat mensen worden als gevolg van zowel de coronacrisis als de huidige energiecrisis geconfronteerd met betalingsmoeilijkheden. Het is bovendien een bijzonder complexe problematiek. Illustraties in de media, bijvoorbeeld het VRT-programma *Zorgen voor mama*, tonen die complexiteit aan. Het gaat onder meer om mensen die ondanks een goed inkomen hun facturen niet kunnen betalen, die moeilijke (financiële) keuzes moeten maken, die kampen met psychische problemen en chronische stress, en die problemen ervaren op verschillende levensdomeinen.

De erkende instellingen voor schuldbemiddeling (EISB) herkennen die problematiek in hun dagelijkse werking. Momenteel zijn in Vlaanderen 313 instellingen voor schuldbemiddeling erkend, waarvan 298 OCMW's, 11 Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) en 4 intergemeentelijke instellingen voor schuldbemiddeling (OCMW-verenigingen).

De erkende instellingen registreren jaarlijks het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening, om zo cijfers en trends in de schuldenproblematiek systematisch en wetenschappelijk onderbouwd in kaart te brengen. Dat doen ze aan de hand van een basisregistratieformulier en drie open vragen over de tendensen en evoluties. SAM, steunpunt Mens en Samenleving verzamelt, analyseert en vergelijkt die cijfers en vat ze samen in een onderzoeksrapport. Dat onderzoeksrapport betreft de geregistreerde cijfers van 2021 en vergelijkt die met de gegevens van 2018, 2019 en 2020.

Dit rapport bevat zeven hoofdstukken. **Hoofdstuk 2** schetst de methodiek van de basisregistratie. Een algemeen overzicht van de basisregistratie is te vinden in **hoofdstuk 3**. Vervolgens worden de cijfers opgesplitst per provincie (**hoofdstuk 4**), per type organisatie (**hoofdstuk 5**) en per gebiedsindeling (**hoofdstuk 6**). **Hoofdstuk 7** geeft de tendensen en evoluties mee inzake het profiel en schuldenproblematiek van cliënten, alsook de beleidssignalen.

Een bijgevoegd **bijlagenrapport** bevat meer gedetailleerde tabellen en cijfergegevens per provincie, per type organisatie en per type gebiedsindeling. Ook het basisregistratieformulier met bijhorende handleiding is daarin opgenomen.

2 – Methodiek

2.1. HET BASISREGISTRATIEFORMULIER

De erkende instellingen voor schuldbemiddeling zijn sinds 2007 jaarlijks **verplicht** om het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening te registreren. Die registratie gebeurt aan de hand van het basisregistratieformulier. Dat formulier wordt aan het begin van elk kalenderjaar, samen met een uitgebreide handleiding, aan de erkende instellingen bezorgd¹.

Het basisregistratieformulier registreert **het totaal aantal ingezette hulpverleningsmodules per gezin in het jaar waarop de registratie betrekking heeft**. De hulpverleningsmodules zijn **budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling en collectieve schuldenregeling (CSR)**². Om zicht te krijgen op de volledige hulpverlening per gezin worden niet alleen de afzonderlijke hulpverleningsmodules geregistreerd. Ook alle mogelijke combinaties van hulpverlening, bijvoorbeeld budgetbeheer met schuldbemiddeling, worden opgenomen. De verschillende hulpverleningsmodules kunnen zowel simultaan als gespreid over het registratiejaar aangeboden worden. Zo kan bijvoorbeeld budgetbegeleiding als nazorg van schuldbemiddeling worden georganiseerd. Binnen de procedure collectieve schuldenregeling wordt een onderscheid gemaakt tussen een aanstelling van een erkende instelling voor schuldbemiddeling of van een externe schuldbemiddelaar aangesteld door de arbeidsrechtbank. Op basis daarvan is het basisregistratieformulier onderverdeeld in drie rubrieken:

Rubriek A omvat het aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar geen procedure collectieve schuldenregeling liep. Het volgende onderscheid wordt gemaakt:

- Rubriek A.1: budgetbegeleiding (uitsluitend);
- Rubriek A.2: budgetbeheer (uitsluitend);
- Rubriek A.3: budgetbegeleiding en budgetbeheer;
- Rubriek A.4: schuldbemiddeling (uitsluitend);
- Rubriek A.5: schuldbemiddeling en budgetbegeleiding;
- Rubriek A.6: schuldbemiddeling en budgetbeheer;
- Rubriek A.7: schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer.

Rubriek B omvat het aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij een erkende instelling voor schuldbemiddeling is aangesteld als schuldbemiddelaar. Rubriek B maakt het onderscheid of die collectieve schuldenregeling is aangeboden:

- Rubriek B.1: zonder andere hulpverleningsmodules;
- Rubriek B.2: in combinatie met budgetbegeleiding;
- Rubriek B.3: in combinatie met budgetbeheer;

¹ Het basisregistratieformulier en de uitgebreide handleiding vind je in het bijlagerapport onder bijlage 13.

² Meer informatie omtrent deze hulpverleningsmodules vind je in het bijlagerapport onder bijlage 1.

- Rubriek B.4: in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer;
- Rubriek B.5: in combinatie met schuldbemiddeling;
- Rubriek B.6: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding;
- Rubriek B.7: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer;
- Rubriek B.8: in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer.

Rubriek C omvat het aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld als schuldbemiddelaar. Die rubriek maakt het onderscheid of die collectieve schuldenregeling is aangeboden:

- Rubriek C.1: in combinatie met budgetbegeleiding;
- Rubriek C.2: in combinatie met budgetbeheer;
- Rubriek C.3: in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer;
- Rubriek C.4: in combinatie met schuldbemiddeling;
- Rubriek C.5: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding;
- Rubriek C.6: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer;
- Rubriek C.7: in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer.

Een gezin kan slechts onder **één rubriek** geregistreerd worden. Als aan een gezin verschillende hulpverleningsmodules zijn aangeboden, wordt dat gezin geregistreerd in die rubriek waar alle ingezette modules vermeld staan.

Bijkomend wordt in het basisregistratieformulier een aantal **open vragen** gesteld om meer duiding te geven bij de aangeleverde cijfers. Die vragen zijn:

- Op hoeveel locaties of antenepunten binnen het werkingsgebied is de instelling voor schuldbemiddeling bereikbaar voor burgers?
- Welke tendensen merk je op in het profiel van cliënten? Zijn er bijvoorbeeld wijzigingen wat betreft aantal cliënten met psychische/psychiatrische problemen, niet-bemiddelbaren, tweeverdieners, hoofdzakelijk contact bij opstart van een procedure collectieve schuldenregeling, externe doorverwijzingen, zelfstandigen, ouderen, jongeren, eenoudergezinnen, ...?
- Welke tendensen merk je op in de schuldenproblematiek?
- Welke beleidssignalen voor de schuldenproblematiek leid je daaruit af?

2.2. ANALYSES

De cijfergegevens uit de basisregistratie worden jaarlijks verzameld, geanalyseerd en samengevat door SAM, steunpunt Mens en Samenleving. De registratie keert jaarlijks terug. Dat maakt het mogelijk om evoluties over verschillende jaren heen te detecteren. De cijfergegevens worden steeds afgetoetst aan de drie voorafgaande jaren. Bijgevolg bevat dit onderzoeksrapport cijfergegevens uit de basisregistraties van **2018, 2019, 2020 en 2021**.

2.3. RESPONS

Alle 313 erkende instellingen voor schuldbemiddeling bezorgden tijdig hun basisregistratie.

3 – Algemeen overzicht basisregistratie 2018-2021

3.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Tabel 1 geeft de cijfergegevens van 2018 tot 2021 weer. Ze omvat ook de geregistreerde gegevens van CAW Brussel, dat door Vlaanderen als instelling voor schuldbemiddeling is erkend.

In 2021 werden in totaal **43.451 gezinnen** geregistreerd in **Rubriek A**. Dat betekent dat 43.451 gezinnen het afgelopen jaar gebruik maakten van (een combinatie van) budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling. Dat is een daling van 2,85% in vergelijking met het voorgaande jaar, en een daling van 6,74% in vergelijking met 2018.

In rubriek A zijn de meest voorkomende hulpverleningscategorieën *budgetbeheer* en *schuldbemiddeling en budgetbeheer*. Die categorieën vormen tezamen iets meer dan de helft van het aantal hulpverleningen. De **meest voorkomende vorm** van budget- en schuldhulpverlening is **schuldbemiddeling**, al dan niet gecombineerd met een of meerdere bijkomende hulpverleningsmodules. Die vorm wordt aan 59,19% van het aantal gezinnen in rubriek A aangeboden.

De erkende instellingen kiezen dubbel zo vaak voor budgetbeheer dan voor budgetbegeleiding. Budgetbegeleiding gecombineerd met budgetbeheer komt erg weinig voor. Hetzelfde geldt voor schuldbemiddeling gecombineerd met budgetbegeleiding, en schuldbemiddeling gecombineerd met budgetbegeleiding en budgetbeheer.

▼ Tabel 1: Cijfers basisregistratie voor Vlaanderen 2018-2021

Rubriek A: Gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar geen procedure collectieve schuldbemiddeling liep	2018		2019		2020		2021	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
A.1 budgetbegeleiding (uitsluitend)	5.288	11,35%	4.768	10,30%	4.864	10,88%	4.633	10,66%
A.2 budgetbeheer (uitsluitend)	12.656	27,16%	13.069	28,23%	12.569	28,10%	12.260	28,22%
A.3 budgetbegeleiding en budgetbeheer	887	1,90%	887	1,92%	789	1,76%	843	1,94%
A.4 schuldbemiddeling (uitsluitend)	9.779	20,99%	10.345	22,36%	9.688	21,66%	8.949	20,60%
A.5 schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	3.014	6,47%	2.923	6,32%	3.029	6,77%	3.246	7,47%
A.6 schuldbemiddeling en budgetbeheer	13.871	29,78%	13.078	28,26%	12.636	28,26%	12.396	28,53%
A.7 schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	1.096	2,35%	1.206	2,61%	1.149	2,57%	1.124	2,59%
Totaal aantal gezinnen rubriek A	46.591	100%	46.276	100%	44.724	100%	43.451	100%

Rubriek B: Gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij de instelling voor schuldbemiddeling is aangesteld als schuldbemiddelaar	2018		2019		2020		2021	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
B.1 zonder andere hulpverleningsmodules	656	18,65%	660	19,17%	678	20,86%	614	19,81%
B.2 in combinatie met budgetbegeleiding	66	1,88%	53	1,54%	63	1,94%	46	1,48%
B.3 in combinatie met budgetbeheer	1.719	48,88%	1.786	51,87%	1.586	48,78%	1.469	47,40%
B.4 in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer	63	1,79%	26	0,76%	28	0,86%	43	1,39%
B.5 in combinatie met schuldbemiddeling	26	0,74%	22	0,64%	20	0,62%	16	0,52%

B.6 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	38	1,08%	15	0,44%	18	0,55%	5	0,16%
B.7 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer	854	24,28%	859	24,94%	822	25,28%	875	28,23%
B.8 in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	95	2,70%	22	0,64%	36	1,11%	31	1,01%
Totaal aantal gezinnen rubriek B	3.635	100%	3.517	100%	3.251	100%	3.099	100%

Rubriek C: Gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld

	2018		2019		2020		2021	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
C.1 in combinatie met budgetbegeleiding	638	9,44%	611	9,46%	612	10,30%	632	11,31%
C.2 in combinatie met budgetbeheer	2.877	42,55%	2.675	41,43%	2.378	40,03%	2.179	38,99%
C.3 in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer	207	3,06%	187	2,90%	170	2,86%	166	2,97%
C.4 in combinatie met schuldbemiddeling	876	12,96%	905	14,02%	728	12,25%	665	11,90%
C.5 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	237	3,51%	260	4,03%	260	4,38%	198	3,54%
C.6 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer	1.725	25,52%	1.640	25,40%	1.583	26,65%	1.535	27,46%
C.7 in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	200	2,96%	178	2,76%	210	3,53%	214	3,83%
Totaal aantal gezinnen rubriek C	6.760	100%	6.456	100%	5.941	100%	5.589	100%

Totaal aantal gezinnen in begeleiding (A + B + C)	56.868	56.175	53.916	52.139
--	---------------	---------------	---------------	---------------

Rubrieken B en C zijn die waar budget- en/of schuldhulpverlening in combinatie met een procedure collectieve schuldenregeling wordt aangeboden. In totaal gaat het over **8.688 gezinnen** waarvoor in 2021 een collectieve schuldenregeling liep. Dat betekent dat collectieve schuldenregelingen nog steeds een minderheid vormen binnen het aanbod van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling. Die vaststelling geldt ook voor de voorgaande jaren. Bovendien wordt de collectieve schuldenregeling meestal aangeboden in combinatie met andere hulpverleningsmodules.

Wanneer we rubriek B en C vergelijken, dan wordt in 64,33% van de gevallen een beroep gedaan op een **externe schuldbemiddelaar** tijdens de collectieve schuldenregeling. Ook dat ligt in lijn met de voorgaande jaren.

In rubriek B is de meest voorkomende vorm van hulpverlening de **combinatie collectieve schuldenregeling met budgetbeheer of met budgetbeheer en schuldbemiddeling**. In totaal wordt in ongeveer 76% van de gezinnen in collectieve schuldenregeling met een interne bemiddelaar een beroep gedaan op budgetbeheer (al dan niet aangevuld met schuldbemiddeling). In vergelijking met voorgaande jaren is er een lichte daling van het aantal gezinnen met enkel budgetbeheer en een stijging van gezinnen met de combinatie budgetbeheer en schuldbemiddeling. Andere hulpverleningscombinaties komen amper voor. In slechts een vijfde van de gevallen is er sprake van een collectieve schuldenregeling zonder andere hulpverleningsmodules. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat gezinnen die minder nood hebben aan bijkomende hulpverlening sneller een beroep doen op een externe bemiddelaar.

In rubriek C is **budgetbeheer, al dan niet in combinatie met schuldbemiddeling**, eveneens de meest voorkomende vorm van hulpverlening. Waar in rubriek B in bijna de helft van de gezinnen enkel budgetbeheer wordt ingezet, is dat in rubriek C echter meer verdeeld tussen budgetbeheer en budgetbeheer in combinatie met schuldbemiddeling (39% en 27%). In vergelijking met voorgaande jaren is er wel een daling bij louter budgetbeheer en een stijging van budgetbeheer in combinatie met schuldbemiddeling.

De combinatie collectieve schuldenregeling met **budgetbegeleiding** komt in rubriek B amper voor. In rubriek C daarentegen is het, samen met schuldbemiddeling, de tweede meest voorkomende vorm van hulpverlening. Het aandeel is zelfs licht gestegen in vergelijking met de voorgaande jaren. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de gezinnen in collectieve schuldenregeling met een externe bemiddelaar doorgaans een “sterker” profiel hebben. Ze hebben mogelijk minder nood aan een verregaande vorm van budgethulpverlening zoals bijvoorbeeld budgetbeheer. Bijkomend onderzoek bij externe schuldbemiddelaars is echter nodig om daarover zekerder conclusies te trekken.

Samengevat toont bovenstaande analyse aan:

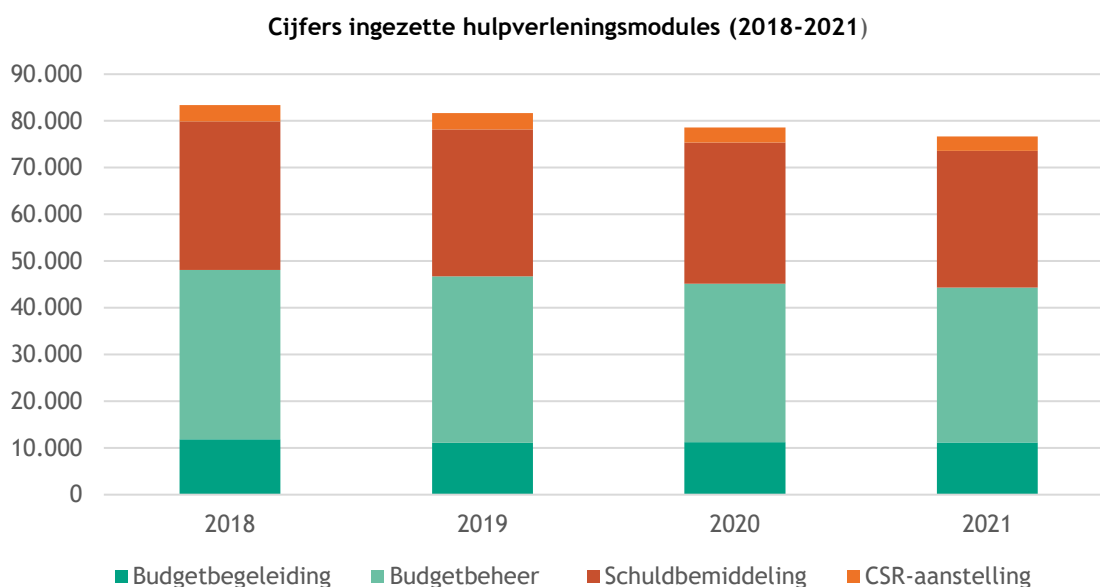
1. De erkende instellingen richten zich vooral op niet-gerechtelijke vormen van budget- en schuldhulpverlening.
2. Budgetbeheer (al dan niet gecombineerd met schuldbemiddeling en/of collectieve schuldenregeling) is daarbij de meest voorkomende vorm van hulpverlening in alle rubrieken.
3. Ook schuldbemiddeling is een veel voorkomende vorm van schuldhulpverlening, vooral bij gezinnen die niet in een collectieve schuldenregeling zitten (rubriek A).
4. Een collectieve schuldenregeling wordt meestal gecombineerd met schuldbemiddeling en budgetbeheer (rubriek B en C).
5. De cijfers van 2021 liggen grotendeels in lijn met de voorgaande jaren, met hier en daar een kleine verschuiving tussen budgetbeheer en budgetbeheer in combinatie met schuldbemiddeling.

3.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Grafiek 1 geeft voor de periode 2018-2021 het aantal ingezette hulpverleningsmodules weer naargelang de vorm: budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling en/of een procedure collectieve schuldenregeling waarbij een erkende instelling voor schuldbemiddeling is aangesteld als schuldbemiddelaar is georganiseerd³. Het gaat om de **totale aantallen van de verschillende hulpverleningsmodules**, ongeacht of die uitsluitend of in gecombineerde vorm zijn geregistreerd.

Voorbeeld: in 2021 bedraagt het aantal ingezette modules budgetbeheer 33.135. Dat is de som van alle gezinnen waarvoor budgetbeheer is aangeboden, ongeacht de rubriek (A, B of C) en ongeacht of budgetbeheer al dan niet in combinatie met andere hulpverlening is aangeboden. Dit cijfer omvat met andere woorden alle geregistreerde modules budgetbeheer én alle mogelijke geregistreerde combinaties over alle rubrieken heen, zoals budgetbeheer en schuldbemiddeling, budgetbeheer en budgetbegeleiding tijdens een collectieve schuldenregeling met een externe schuldbemiddelaar, ...

Tabel 1 toonde het aantal (unieke) gezinnen in schuldhulpverlening. Onderstaande grafiek geeft het aantal ingezette hulpverleningsmodules weer. De totale aantallen in tabel 1 zijn bijgevolg niet te vergelijken met deze cijfers.

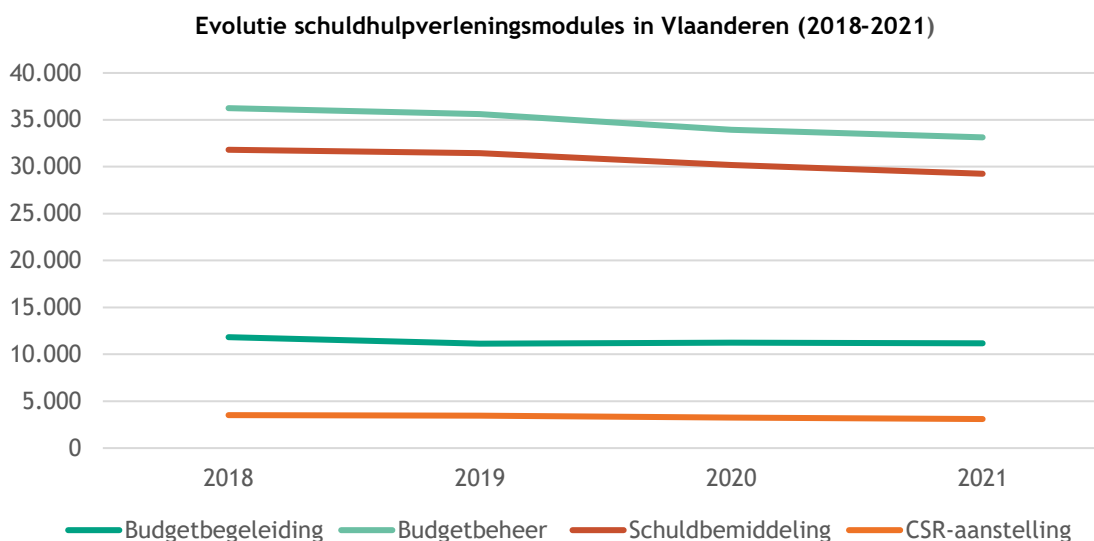
▼ Grafiek 1: cijfers ingezette hulpverleningsmodules (2018-2021)

De verhouding tussen de hulpverleningsmodules blijft in de periode 2018-2021 vrijwel constant. Het aandeel budgetbeheer schommelt steeds rond 43%. Hetzelfde geldt voor het aandeel schuldbemiddeling (rond 38%), budgetbegeleiding (rond 14%) en collectieve schuldenregeling met een eigen aanstelling als schuldbemiddelaar (4%).

In 2021 is budgetbeheer (43,22%) de koploper, gevolgd door schuldbemiddeling (38,16%). Dit is dezelfde volgorde als in 2020, 2019 en 2018. Het aandeel aanstellingen als schuldbemiddelaar binnen een lopende procedure collectieve schuldenregeling blijft erg laag (4,04%). Ook dat ligt in lijn met de afgelopen jaren.

³ De tabellen met het de cijfergegevens van aantal ingezette hulpverleningsmodules voor 2018, 2019, 2020 en 2021 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 2.

In Vlaanderen daalt het totaal aangeboden hulpverleningsmodules over de periode 2018-2021. In 2021 werden in totaal 76.669 hulpverleningsmodules geregistreerd. Dat is een daling van 2,5% ten opzichte van 2020. Grafiek 2 geeft gedetailleerd de evoluties van het aantal ingezette hulpverleningsmodules weer.

▼ **Grafiek 2: Cijfers ingezette hulpverleningsmodules Vlaanderen (2018-2021)**

Over de periode 2018-2021 daalt vooral het aandeel **budgetbeheer en schuldbemiddeling**, ook al worden die hulpverleningsmodules het vaakst ingezet. De daling is het sterkst in 2020. Vermoedelijk is dat het gevolg van coronacrisis. Enerzijds kregen de meest kwetsbare burgers in deze periode extra steunmaatregelen vanuit de overheid. Mogelijk was de vraag naar budget- en schuldhulpverlening daardoor minder groot. Anderzijds was de drempel naar hulpverlening mogelijk groter dan andere jaren door de overschakeling op digitale hulpverlening of op hulpverlening op afstand, als gevolg van de lockdowns.

De dalende trend is bovendien al een tijdje aan de gang. In het najaar van 2021 heeft SAM, steunpunt Mens en Samenleving een onderzoek uitgevoerd op basis van de cijfers van de basisregistratie 2016-2019 en een bijkomende bevraging over de daling van de basisregistratiegegevens bij de erkende instellingen⁴. De erkende instellingen geven aan dat de daling onder meer een gevolg is van complexere dossiers, een snellere doorverwijzing naar andere partners voor collectieve schuldenregeling, en een groot personeelstekort. Daarnaast is er bij de cliënten veelal een gebrek aan motivatie om te starten met budget- of schuldhulpverlening. Tot slot is er vaker nood aan een lange nazorgperiode waardoor er weinig ruimte vrijkomt om nieuwe dossiers op te starten. Die redenen spelen ongetwijfeld nog steeds een rol.

Budgetbegeleiding blijft eerder constant door de jaren heen. Het aandeel stijgt zelfs licht in 2020. Een mogelijke verklaring is dat in budgetbegeleidingstrajecten de focus ligt op financieel zelfredzaam maken. Budgetbegeleiding kan zowel van bij de start als tijdens de afbouw van een dossier ingezet worden. Verschillende erkende instellingen geven aan dat cliënten steeds vaker op de wip zitten tussen bewindvoering en budgetbegeleiding, waardoor de trajecten lang duren. De langdurige nood aan hulpverlening kan verklaren waarom het corona-effect hier minder speelt. Het aandeel **collectieve schuldenregeling** blijft eveneens constant. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat een collectieve schuldenregeling voor zeven jaar wordt afgesloten, en dus minder trendgevoelig is.

⁴ Ledegen, H. (2022). Onderzoek naar de daling van basisregistratiegegevens bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen [<https://www.samvzw.be/thema/schuldhulpverlening>]

3.3. VERGELIJKING MET DE CIJFERS VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË

3.3.1. Schuldbemiddelingen

Een aantal cijfergegevens van de jaarlijks basisregistratie kunnen, mits de nodige nuancering, worden vergeleken met die van andere bronnen. De databank van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is hiervoor geschikt. Die databank bevat onder meer informatie over de aard en typologie van consumentenkredieten en hypothecaire kredieten.

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is een van de instrumenten die de Belgische overheid heeft ingesteld om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die natuurlijke personen in België afsluiten. Het gaat daarbij om kredieten die ze om privédoeleinden aangaan. De centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit die kredieten voortvloeien.

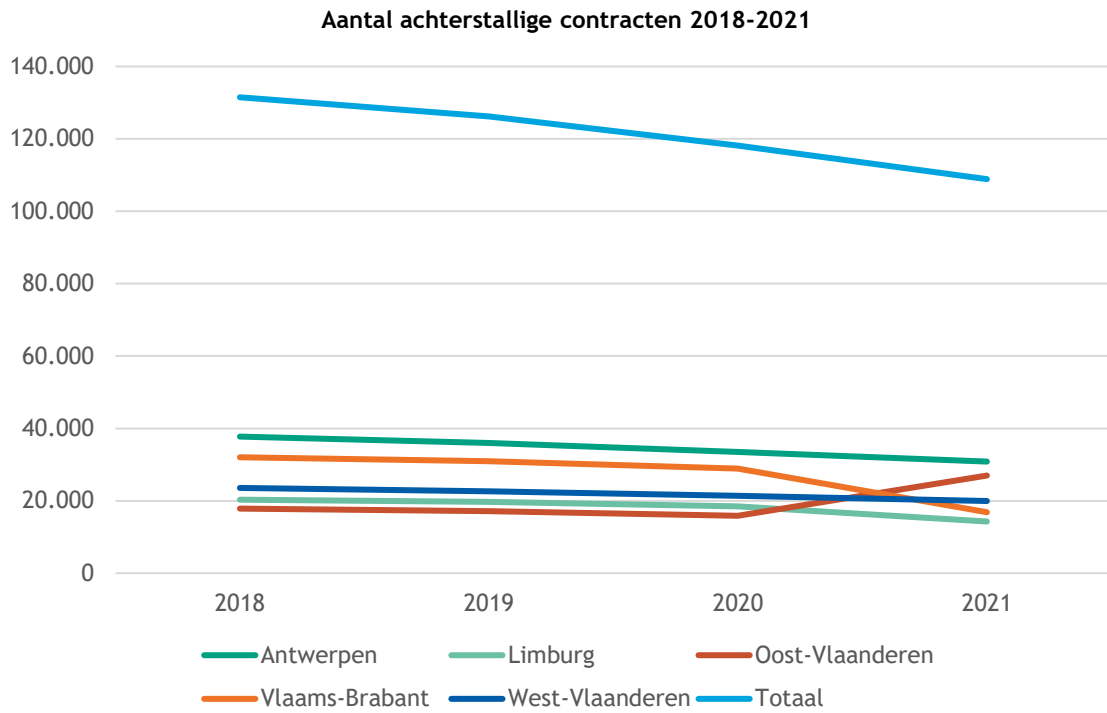
De gegevens over de kredietovereenkomsten en de identiteit van de kredietnemers worden aan de Nationale Bank meegedeeld door de kredietgevers. Dat zijn bankinstellingen, maatschappijen die gespecialiseerd zijn in consumentenkrediet of hypothecair krediet, kredietkaartmaatschappijen en verzekeraars die hypothecair krediet toekennen, en verkopers die verkopen op afbetaling verrichten. Die gegevens worden op jaarbasis verwerkt. Dat maakt het mogelijk om enerzijds de evolutie in kaart te brengen van het aantal geregistreerde kredietnemers, kredietovereenkomsten, betalingsachterstanden en berichten van collectieve schuldenregelingen, en anderzijds van bepaalde activiteitsindicatoren van de Centrale.

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België bevat geen gegevens over budgethulpverlening (budgetbegeleiding en budgetbeheer). De Centrale bevat wel gegevens per provincie over het aantal personen met achterstallige contracten. De basisregistratie bevat het aantal gezinnen in schuldbemiddeling en, als “zwaarste” vorm van schuldbemiddeling, het aantal gezinnen dat opgenomen is in een procedure collectieve schuldenregeling bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling. Die gegevens zijn per provincie beschikbaar. In principe zijn die gezinnen uit de basisregistratie ook in het bestand van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België opgenomen.

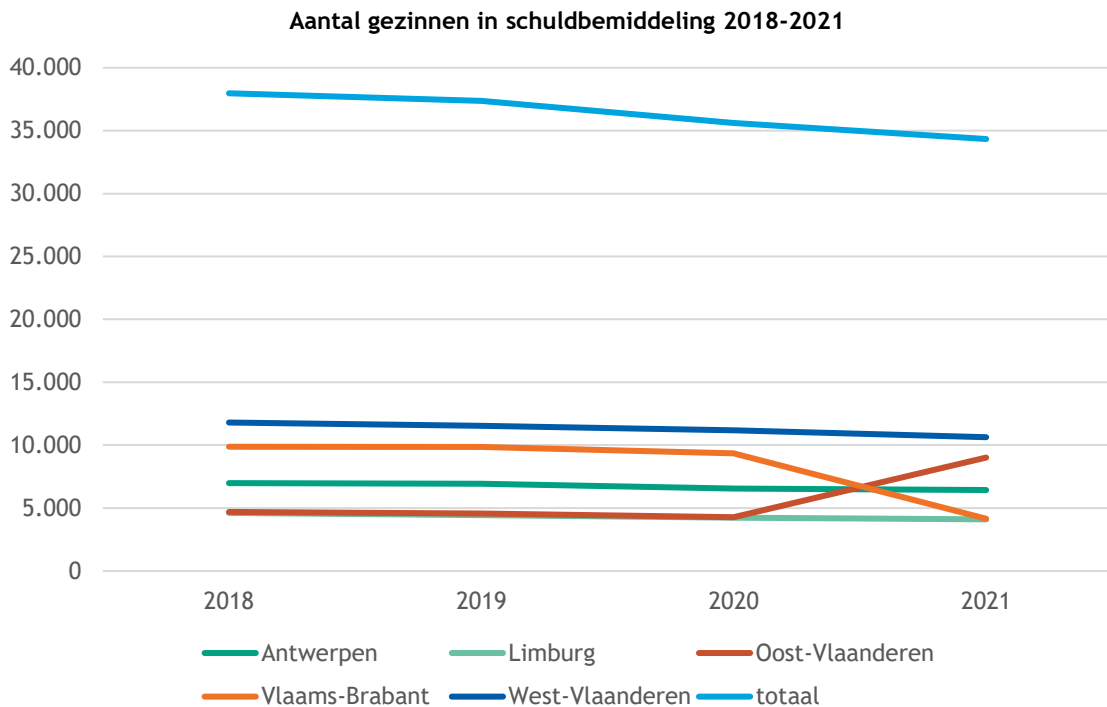
De basisregistratie registreert echter het aantal gezinnen, terwijl de Centrale het aantal natuurlijke personen bevat. Aangezien één gezin meerdere natuurlijke personen kan omvatten, is een vergelijking van de gegevens tussen de basisregistratie en de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België mogelijk onderwerp voor discussie. Die vergelijking duidt dan op het minimaal aantal personen dat de instellingen voor schuldbemiddeling bereiken.

Grafiek 3 en 4 geven de evolutie weer van het aantal geregistreerde personen met achterstallige contracten bij de Nationale Bank van België (NBB) en het aantal gezinnen in schuldhulpverlening (schuldbemiddeling - CSR) bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen⁵. De gegevens van CAW Brussel zijn hier niet in aanmerking genomen.

⁵ De tabellen met de cijfergegevens van het aantal achterstallige contracten volgens de NNB en het aantal gezinnen in schuldbemiddeling, alsook de verhouding hiertussen, vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 3.

▼ Grafiek 3: evolutie van het aantal achterstallige contracten volgens de NNB (2018-2021)

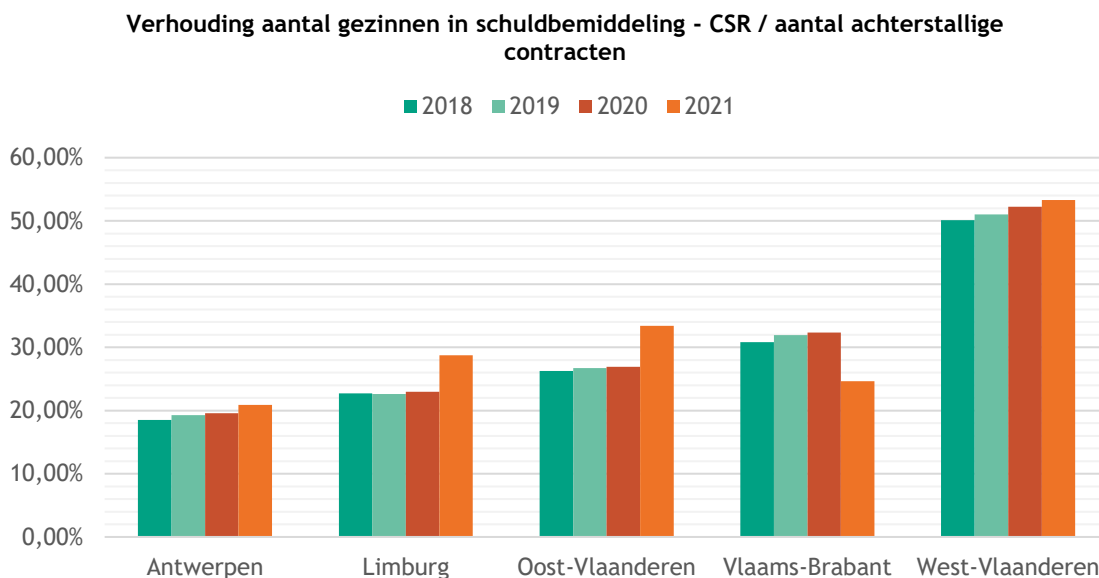
▼ Grafiek 4: evolutie van het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - collectieve schuldenregeling (2018-2021)

Het totaal aantal personen met achterstallige contracten daalt van 2018 tot 2021 (-17%). Het aantal gezinnen in schuldbemiddeling/collectieve schuldenregeling zoals aangegeven door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling daalt eveneens (-9,50%). Er zijn echter grote verschillen tussen de provincies.

Antwerpen rapporteert de meeste personen met achterstallige contracten, terwijl West-Vlaanderen het hoogste aantal gezinnen in schuldbemiddeling optekent. Limburg rapporteert telkens de laagste cijfers.

Tussen 2018 en 2020 daalde het aantal achterstallige contracten licht in elke provincie, het aantal gezinnen in schuldbemiddeling bleef overal min of meer gelijk. Die trend zet zich in 2021 verder in Antwerpen, Limburg en West-Vlaanderen. In Vlaams-Brabant daalt zowel het aantal achterstallige contracten (-41,76%) als het aantal gezinnen in schuldbemiddeling (-55,63%). In Oost-Vlaanderen stellen we een omgekeerde beweging vast: zowel het aantal achterstallige contracten als het aantal gezinnen in schuldbemiddeling stijgen sterk (+70,06% en +111% respectievelijk).

De verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - collectieve schuldenregeling / aantal achterstallige contracten is in grafiek 4 opgenomen. De gegevens worden per provincie en voor de periode 2018-2021 weergegeven.

▼ **Grafiek 5: Verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - collectieve schuldenregeling / aantal achterstallige contracten (in %)**

De verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - CSR en het aantal achterstallige contracten is het hoogst in West-Vlaanderen (53,32%). Dat betekent dat er bij 53% van de gezinnen in schuldbemiddeling - CSR ook sprake is van één of meerdere achterstallige contracten. De verhouding is het laagst in Antwerpen. Hier is er slechts bij 20,87% van de gezinnen in schuldbemiddeling - CSR sprake van één of meerdere achterstallige contracten. Opvallend is dat de verhouding in de provincie Antwerpen minder dan de helft bedraagt van die in West-Vlaanderen.

De provincies Antwerpen en West-Vlaanderen volgen in 2021 dezelfde licht stijgende trend van de afgelopen jaren. Dat betekent dat het aantal personen in schuldbemiddeling - CSR met één of meerdere achterstallige contracten toeneemt. In Limburg en Oost-Vlaanderen is er in 2021 een veel sterkere stijging.

Opvallend is dat Vlaams-Brabant als enige provincie een daling in de verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - CSR en het aantal achterstallige contracten toont.

3.3.2. Collectieve schuldenregelingen

De gegevensbank van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank bevat cijfermateriaal van het aantal lopende berichten collectieve schuldenregelingen (aantal personen). De gegevens geregistreerd in rubrieken B en C van de basisregistratie – dat zijn de rubrieken waarbij bij gezinnen een procedure collectieve schuldenregeling werd opgestart of lopende is – kunnen daarmee worden vergeleken.

Tabel 2 geeft voor Vlaanderen het jaarlijks aantal uitstaande collectieve schuldenregelingen weer per gerechtelijk arrondissement over de periode 2018-2021. Vanaf 2019 is het verschil met het voorgaande jaar tussen haakjes vermeld als percentage. De laatste kolom van tabel 2 bevat het procentueel verschil tussen het aantal collectieve schuldenregelingen van 2018 en 2021.

Om gegevens van de basisregistratie met die van de Nationale Bank van België te vergelijken, tonen we in tabel 2 slechts de data van de gerechtelijke arrondissementen van Vlaanderen.

▼ Tabel 2: Aantal lopende berichten van collectieve schuldenregeling per gerechtelijk arrondissement 2018 - 2021 gedeeltelijke weergave

Arrondissement	2018	2019 (+/-%)	2020 (+/-%)	2021 (+/-%)	Vershil 2018-2021 (in %)
Aalst	2.853	2.742 (-3,89%)	2.540 (-7,37%)	2.362 (-7,01%)	-17,21%
Antwerpen	6.280	5.770 (-8,12%)	5.160 (-10,57%)	4.624 (-10,39%)	-26,37%
Brugge	1.971	1.847 (-6,29%)	1.661 (-10,07%)	1.515 (-8,79%)	-23,14%
Dendermonde	1.878	1.737 (-7,51%)	1.548 (-10,88%)	1.391 (-10,14%)	-25,93%
Diksmuide	410	386 (-5,85%)	360 (-6,74%)	308 (-14,44%)	-24,88%
Eeklo	952	876 (-7,98%)	830 (-5,25%)	774 (-6,75%)	-18,70%
Gent	4.915	4.416 (-10,15%)	3.889 (-11,93%)	3.570 (-8,20%)	-27,37%
Halle-Vilvoorde	3.266	3.087 (-5,48%)	2.681 (-13,15%)	2.413 (-10,00%)	-26,12%
Hasselt	3.631	3.305 (-8,98%)	2.867 (-13,25%)	2.583 (-9,91%)	-28,86%
Ieper	763	746 (-2,23%)	715 (-4,16%)	646 (-9,65%)	-15,33%
Kortrijk	1.856	1.697 (-8,57%)	1.536 (-9,49%)	1.418 (-7,68%)	-23,60%
Leuven	3.315	3.077 (-7,18%)	2.801 (-8,97%)	2.478 (-11,53%)	-25,25%
Maaseik	1.625	1.560 (-4,00%)	1.400 (-10,26%)	1.233 (-11,93%)	-24,12%
Mechelen	2.356	2.240 (-4,92%)	1.980 (-11,61%)	1.851 (-6,52%)	-21,43%
Oostende	1.545	1.406 (-9,00%)	1.257 (-10,60%)	1.146 (-8,83%)	-25,83%
Oudenaarde	801	741 (-7,49%)	669 (-9,72%)	626 (-6,43%)	-21,85%
Roeselare	1.160	1.081 (-6,81%)	886 (-18,04%)	881 (-0,56%)	-24,05%

Sint-Niklaas	2.201	2.056 (-6,59%)	1.878 (-8,66%)	1.705 (-9,21%)	-22,54%
Tielt	671	648 (-3,43%)	583 (-10,03%)	542 (-7,03%)	-19,23%
Tongeren	1.715	1.611 (-6,06%)	1.467 (-8,94%)	1.262 (-13,97%)	-26,41%
Turnhout	2.100	2.020 (-3,81%)	1.781 (-11,83%)	1.623 (-8,87%)	-22,71%
Veurne	459	458 (-0,22%)	426 (-6,99%)	410 (-3,76%)	-10,68%
Totaal	46.723	43.507 (-6,88%)	38.915(-10,55%)	35.361 (-9,13%)	-24,32%

In 2021 zijn er in Vlaanderen 35.361 lopende berichten van collectieve schuldenregeling. Dat is een daling van 9,13% in vergelijking met 2020 en van 24,32% in vergelijking met 2018. Eenzelfde dalende trend konden we vaststellen uit de cijfers van rubrieken B en C van de basisregistratie. Het aantal collectieve schuldenregelingen neemt dus jaar na jaar af. De daling was het meest uitgesproken in 2020 (-10,55%), maar is in 2021 weer wat afgeremd.

Er zijn niet alleen verschillen per jaar, maar ook per arrondissement. Hoewel alle arrondissementen sinds 2018 een daling van het aantal berichten collectieve schuldenregeling kennen, is de daling het sterkst in Hasselt, Gent, Tongeren, Antwerpen, Halle-Vilvoorde, Dendermonde, Oostende en Leuven. In die arrondissementen dalen de cijfers met meer dan een vierde. Veurne heeft met 10,68% de kleinste afname.

Het aantal dossiers collectieve schuldenregeling in basisregistratie (rubriek B+C) is over de periode 2018 - 2021 met 12% afgenomen. Die vaststelling volgt daarmee dezelfde dalende tendens als die van lopende berichten van collectieve schuldenregeling per gerechtelijk arrondissement over diezelfde periode, zij het iets minder uitgesproken.

Nochtans zetten de erkende instellingen voor schuldbemiddeling sterk in op hulpverlening voor gezinnen in een procedure collectieve schuldenregeling. Waar de erkende instellingen voor schuldbemiddeling zelf aangesteld zijn als schuldbemiddelaar (rubriek B), organiseren zij in 2021 voor 10,28% van de lopende berichten van collectieve schuldenregeling één of meerdere hulpverleningsmodules (2018: 6,63%, 2019: 7,47%, 2020: 9,04%)⁶. Bij aanstelling van een externe schuldbemiddelaar verhogen die cijfers aanzienlijk (2018: 12,81%, 2019: 14,76%, 2020: 18,24%, 2021: 21,31%)⁷. Gaandeweg betekent dit dat de erkende instellingen voor schuldbemiddeling jaar na jaar meer actief hulpverlening aanbieden binnen een procedure collectieve schuldenregeling.

⁶ Totalen van rubriek B/totalen van tabel 2

⁷ Totalen van rubriek C/(totalen van tabel 2 - rubriek B)

4 – Cijfers basisregistratie per provincie

4.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Tabel 3 geeft een globaal overzicht van het aantal gezinnen in begeleiding per provincie⁸. Aangezien het CAW Brussel uitsluitend actief is voor personen en gezinnen op Brussels grondgebied, zijn hun gegevens niet opgenomen.

▼ Tabel 3: Overzichtstabel cijfers basisregistraties per provincie (2018-2021)

Provincie	2018	2019	2020	2021	Vershil 2018-2020 (in %)
Antwerpen	11.961	11.985 (+0,20%)	11.260 (-6,05%)	11.053 (-1,84%)	-7,59%
Limburg	6.916	6.826 (-1,30%)	6.606 (-3,22%)	6.407 (-3,01%)	-7,36%
Oost-Vlaanderen	13.688	13.542 (-1,07%)	12.983 (-4,13%)	12.438 (-4,20%)	-9,13%
Vlaams-Brabant	7.181	6.860 (-4,47%)	6.567 (-4,27%)	6.520 (-0,72%)	-9,20%
West-Vlaanderen	16.936	16.749 (-1,10%)	16.291 (-2,73%)	15.515 (-4,76%)	-8,39%
Totaal	56.682	55.962 (-1,27%)	53.707 (-4,03%)	51.933 (-3,30%)	-8,38%

West-Vlaanderen rapporteert in 2021 het grootste aantal gezinnen in begeleiding, gevolgd door Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Vlaams-Brabant en, tot slot, Limburg. Opvallend is dat Vlaams-Brabant tot 2020 de kleinste aantallen rapporteert. Voor de rest is deze volgorde dezelfde voor de periode 2018-2021.

Het aantal gezinnen in begeleiding is tussen 2018 en 2021 met 8,38% afgenomen. In alle provincies dalen de cijfers. In Vlaams-Brabant is de daling het grootst (-9,20%) en in Limburg het kleinst (-7,36%). Ten opzichte van 2020 zijn de cijfers in 2021 eveneens gedaald in elke provincie. De daling is het kleinst in Vlaams-Brabant (-0,72%) en het grootst in West-Vlaanderen (-4,76%).

De evoluties zijn in elke provincie opvallend uiteenlopend. De daling van het aantal geregistreerde gezinnen voor de provincie **Antwerpen** kent sterke schommelingen tussen 2018 en 2021. In 2019 steeg het aantal gezinnen (+0,20%), gevolgd door een sterke daling in 2020 (-6,05%). In 2021 dalen de cijfers minder sterk (-1,84%). In de provincie **Limburg** daalde het aantal geregistreerde gezinnen in 2020 (-3,22%). De daling in

⁸ De gedetailleerde gegevens van het aantal geregistreerde gezinnen per provincie van 2018 tot en met 2021 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 4.

2021 blijft ongeveer gelijk aan die van 2020. **Oost-Vlaanderen** heeft eenzelfde evolutie als Limburg. In de provincie **Vlaams-Brabant** nam het aantal gezinnen in de periode 2018-2020 telkens met ongeveer 4% af, maar in 2021 lijken de cijfers te stagneren (-0,72%). Tot slot neemt de daling in **West-Vlaanderen** jaar na jaar toe (2019: -1,10%, 2020: 2,73%, 2021: -4,76%).

Zoals de cijfers van de basisregistratie voor Vlaanderen (zie tabel 1) aantonen, zijn ook voor elke provincie de grootste aantallen terug te vinden in rubriek A (Gezinnen waarvoor in het registratiejaar geen collectieve schuldenregeling liep). De verhouding tussen het aantal gezinnen in rubriek A tot het totaal aantal geregistreerde gezinnen is voor elke provincie wat verschillend, en is in tabel 4 opgenomen.

▼ **Tabel 4: Verhouding tussen aantal gezinnen in rubriek A ten opzichte van het totale aantal gezinnen**

Provincie	2018	2019	2020	2021	Verschil 2018-2021
Antwerpen	86,27%	86,59%	87,48%	87,69%	+1,42%
Limburg	74,80%	74,92%	75,99%	77,45%	+2,65%
Oost-Vlaanderen	80,62%	81,05%	80,94%	80,92%	+0,30%
Vlaams-Brabant	76,02%	76,27%	77,57%	81,30%	+5,28%
West-Vlaanderen	85,22%	85,54%	86,30%	86,57%	+1,35%

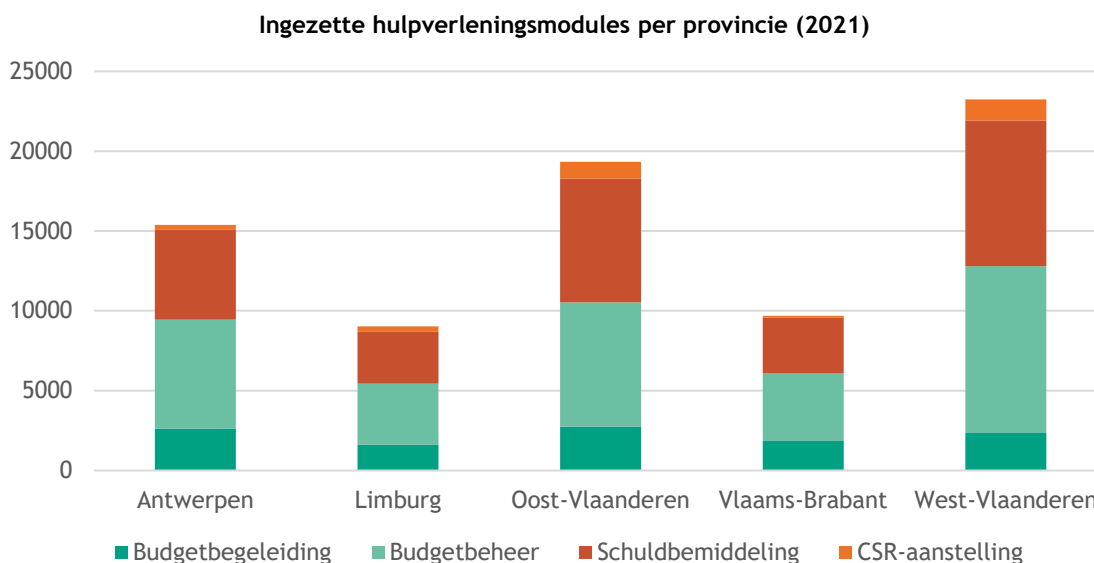
In 2021 heeft 87,69% van de geregistreerde gezinnen in Antwerpen geen procedure collectieve schuldenregeling lopen. Daarmee is de provincie koploper in Vlaanderen, gevolgd door West-Vlaanderen. In die provincie is geen procedure collectieve schuldenregeling lopend bij 86,57% van de geregistreerde gezinnen. In Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen gaat het over respectievelijk 81,30% en 80,92% van de gezinnen. Limburg is de enige provincie waar er voor minder dan 80% van de geregistreerde gezinnen geen procedure collectieve schuldenregeling is.

Deze cijfers blijven jaar na jaar nagenoeg constant per provincie, behalve in Vlaams-Brabant. In de periode 2018-2021 was er een stijging van 5,28% van het aantal gezinnen in rubriek A ten opzichte van het totaal aantal geregistreerde gezinnen. Dat betekent dat er in Vlaams-Brabant steeds minder gezinnen een procedure collectieve regeling starten wanneer zij een beroep doen op hulpverlening bij een erkende instelling voor schuldbemiddeling. Een mogelijke verklaring is dat er in de provincie over het algemeen minder procedures collectieve schuldregeling worden opgestart. De dalende trend in de opstart van collectieve schuldenregeling (zie tabel 2) kan daarvoor een indicator zijn. Een andere mogelijke verklaring is dat er in Vlaams-Brabant vaker een beroep wordt gedaan op externe bemiddelaars tijdens een procedure collectieve schuldenregeling zonder bijkomende hulpverleningsmodules. Op die cijfers is er geen zicht. Opvallend is dat de sterkste schommeling plaatsvindt in 2021; daarvoor bleven de cijfers ook in Vlaams-Brabant nagenoeg constant.

4.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Grafiek 6 geeft de ingezette hulpverleningsmodules over 2018-2021 per provincie weer, opgesplitst naar gelang er budgetbegeleiding, budgetbeheer of schuldbemiddeling werd verleend en/of een erkende instelling voor schuldbemiddeling binnen een procedure collectieve schuldenregeling was aangesteld. Dit zijn de

totale aantallen van de verschillende hulpverleningsmodules, ongeacht of die uitsluitend of in gecombineerde vorm werden verleend⁹.

▼ **Grafiek 6: cijfers ingezette hulpverleningsmodules per provincie 2021**

West-Vlaanderen rapporteert in 2021 het grootste aantal modules (23.234), Limburg het kleinste aantal (9.033). Budgetbeheer is de meest ingezette hulpverleningsmodule voor alle provincies (> 40% van de geregistreerde hulpverleningsmodules), gevolgd door schuldbemiddeling (tussen 35% en 40%). Een procedure collectieve schuldenregeling wordt het minst ingezet (<6% van de geregistreerde hulpverleningsmodules). Grafiek 6 toont echter verschillen aan tussen de provincies op het vlak van ingezette hulpverleningsmodules.

In 2021 is **budgetbegeleiding** 2.627 keer georganiseerd in Antwerpen, 1.616 keer in Limburg, 2.749 keer in Oost-Vlaanderen, 1.845 keer in Vlaams-Brabant en 2.344 keer in West-Vlaanderen. Procentueel wordt budgetbegeleiding het meest ingezet in Vlaams-Brabant (19,05%), gevolgd door Limburg (17,89%) en Antwerpen (17,07%). In Oost-Vlaanderen is budgetbegeleiding in 14,22% georganiseerd. West-Vlaanderen organiseert beduidend minder budgetbegeleiding (10,09%).

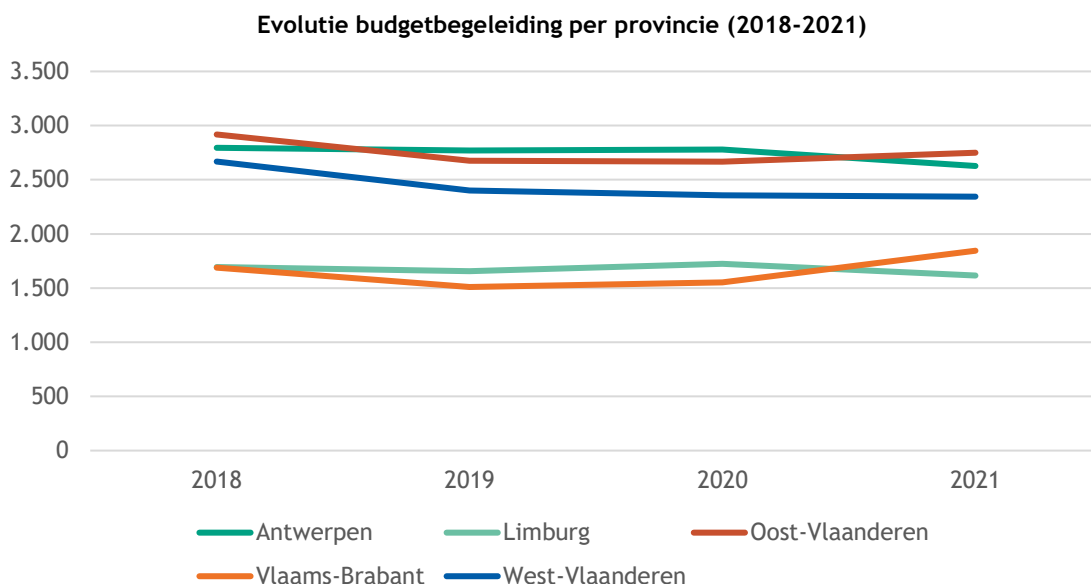
In 2021 is **budgetbeheer** 6.821 keer ingezet in Antwerpen, 3.830 keer in Limburg, 7.789 keer in Oost-Vlaanderen, 4.241 keer in Vlaams-Brabant en 9.124 keer in West-Vlaanderen. In Oost-Vlaanderen wordt procentueel het minste aantal modules budgetbeheer opgetekend (40,30%). In West-Vlaanderen is de helft van het aantal ingezette hulpverleningsmodules (een combinatie met) budgetbeheer. Hiermee is West-Vlaanderen de koploper in Vlaanderen. De andere provincies schommelen tussen 42% en 43%.

In 2021 is **schuldbemiddeling** 5.657 keer ingezet in Antwerpen, 3.238 keer in Limburg, 7.746 keer in Oost-Vlaanderen, 3.489 keer in Vlaams-Brabant en 9.124 keer in West-Vlaanderen. Procentueel wordt schuldbemiddeling het meest ingezet in Oost-Vlaanderen (40,08%). West-Vlaanderen volgt op de voet met 39,27%. De overige provincies schommelen rond 36%.

⁹ De tabel met het de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules per provincie voor de periode 2018-2021 vind je in het bijlage-rapport onder bijlage 5.

In 2021 is een procedure **collectieve schuldenregeling** 285 keer ingezet in Antwerpen, 349 keer in Limburg, 1.043 in Oost-Vlaanderen, 110 keer in Vlaams-Brabant en 1.312 keer in West-Vlaanderen. Procentueel wordt deze module het meest ingezet in West- en Oost-Vlaanderen (5,65% en 5,40%). In Limburg is 3,86% van de geregistreerde modules (een combinatie met) een collectieve schuldenregeling. In Antwerpen en Vlaams-Brabant worden nauwelijks procedures collectieve schuldenregeling geregistreerd (<2%).

De evolutie in de periode 2018-2021 wordt per hulpverleningsmodule weergegeven in grafiek 7 tot 10¹⁰.

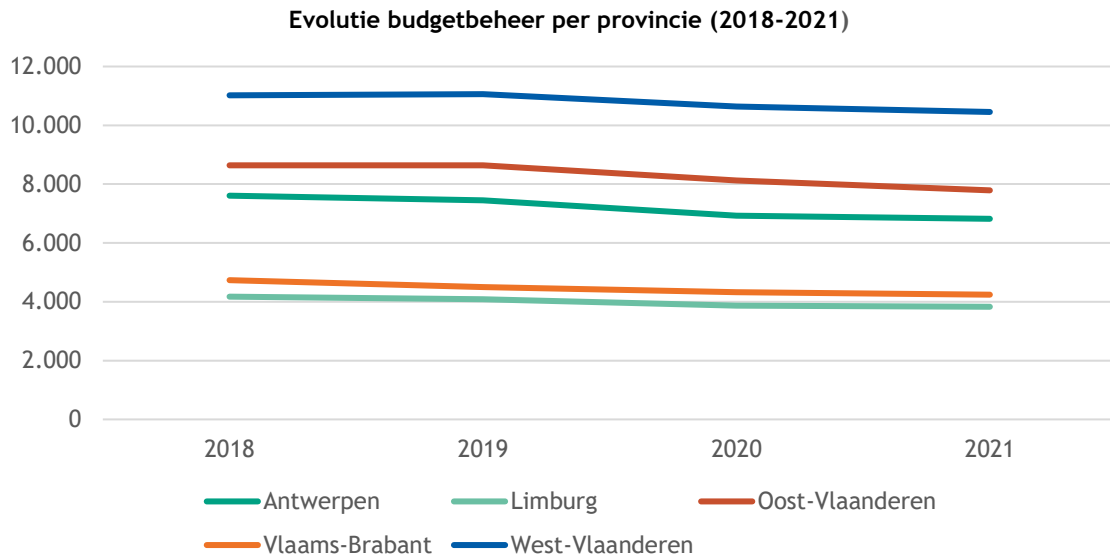

▼ **Grafiek 7: evolutie budgetbegeleiding voor de periode 2018-2021 per provincie**

In de periode 2018-2021 wisselden Oost-Vlaanderen en Antwerpen elkaar af op de eerste plaats wat de inzet van budgetbegeleiding betreft. In 2018 werd budgetbegeleiding in absolute termen het vaakst ingezet in Oost-Vlaanderen. In 2019 en 2020 was dat in Antwerpen. In 2021 heeft Oost-Vlaanderen andermaal Antwerpen gekruist. West-Vlaanderen vervolledigt de top 3. In 2019 daalde het aantal modules budgetbegeleiding in West-Vlaanderen, maar dat is sindsdien opnieuw gestabiliseerd. Vlaams-Brabant was lange tijd de provincie met het kleinste aantal modules budgetbegeleiding, maar kent in 2021 een sterke stijging. Daardoor heeft Vlaams-Brabant Limburg gekruist. Bijgevolg is Limburg vanaf 2021 de provincie met het kleinste aantal modules budgetbegeleiding.

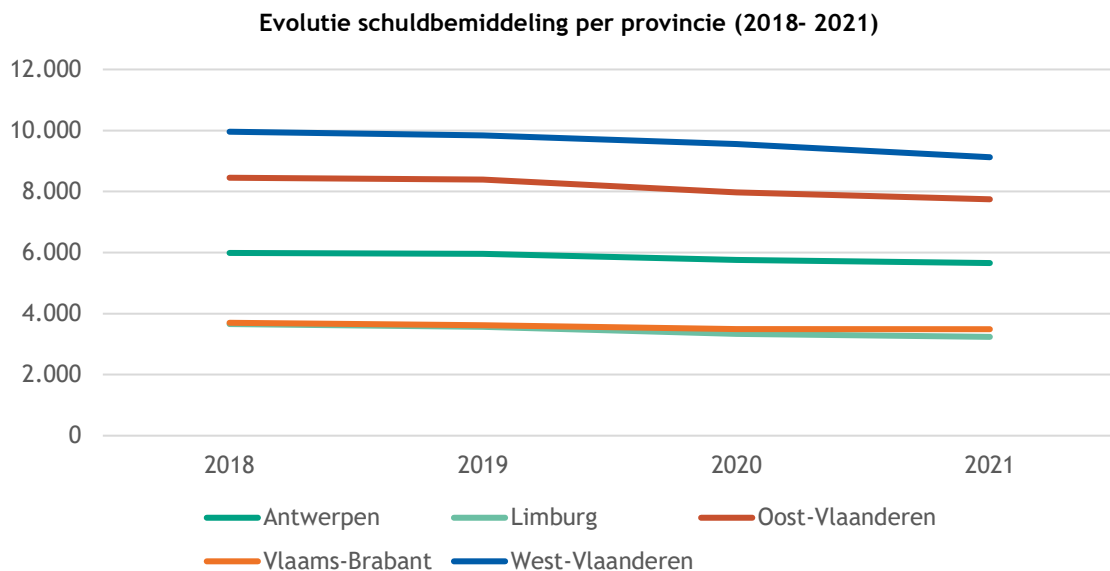
Het valt op dat de provincies Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant globaal steeds gelijkaardige tendensen volgen. In elk van deze provincies was er tussen 2018 en 2019 een daling van het aantal modules. Tussen 2019 en 2020 bleef het aantal eerder stabiel. In 2021 stellen we opnieuw een stijging vast. Opvallend is dat die stijging beduidend meer uitgesproken is in Vlaams-Brabant dan in de andere provincies. Ook de provincies Antwerpen en Limburg volgen gelijkaardige evoluties. Tussen 2018 en 2019 bleef het aantal modules stabiel. In 2020 was er een zeer lichte stijging. In 2021 is er een lichte daling van het aantal modules budgetbegeleiding.

¹⁰ Deze grafieken zijn gebaseerd op de tabellen met de cijfers van het aantal ingezette hulpverleningsmodules naargelang het type organisatie voor 2018, 2019, 2020 en 2021. Je vindt ze in het bijlagenrapport onder bijlage 5.

▼ **Grafiek 8: evolutie budgetbeheer voor de periode 2018-2021 per provincie**

De evoluties in de provincies in het aantal modules budgetbeheer zijn in de periode 2018-2021 meer gelijklopend. West-Vlaanderen rapporteerde de afgelopen vier jaar in absolute termen de meeste modules budgetbeheer, gevolgd door Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Vlaams-Brabant en, tot slot, Limburg. Alle provincies volgen een gelijkaardige evolutie: een daling in 2020, waarna het aantal opnieuw stabiliseert. De daling is iets meer uitgesproken in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Antwerpen. In Limburg is de daling het minst uitgesproken. Opvallend is dat Antwerpen in 2021 als enige provincie een (zeer) kleine stijging in het aantal modules budgetbeheer rapporteert.

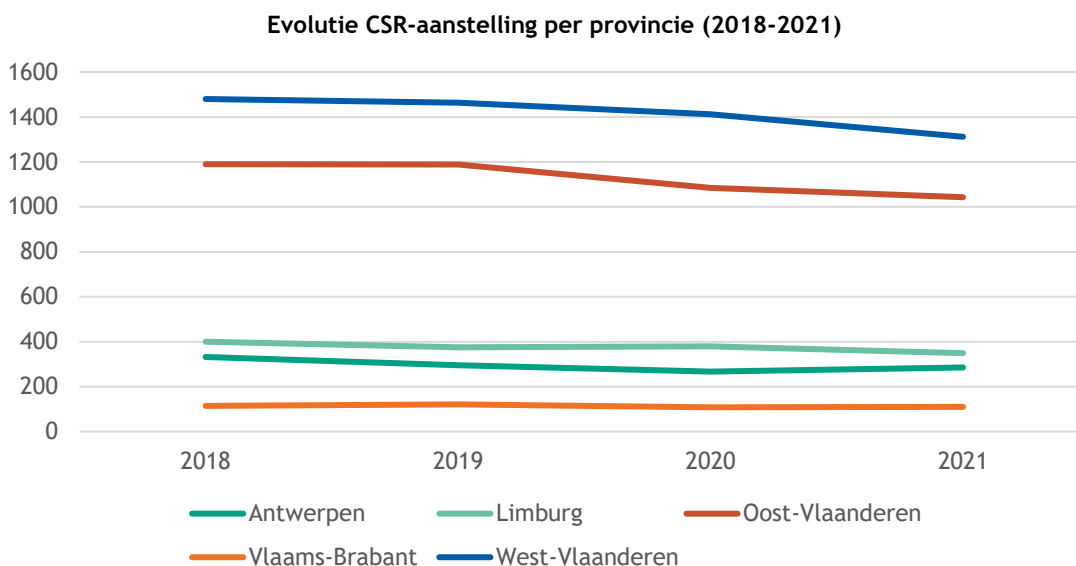

▼ **Grafiek 9: evolutie schuldbemiddeling voor de periode 2018-2021 per provincie**

Ook de evolutie in het aantal modules schuldbemiddeling is voor de periode 2018-2021 ongeveer hetzelfde voor alle provincies. West-Vlaanderen rapporteert opnieuw in absolute termen de meeste modules, gevolgd

door Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Limburg en Vlaams-Brabant zijn tussen 2018 en 2020 zeer gelijklopend in aantal. In 2021 stijgt het aantal modules schuldbemiddeling in Vlaams-Brabant boven de Limburgse aantallen.

In elke provincie is er een daling van het aantal modules sinds 2019, behalve in Vlaams-Brabant. Daar stijgt het aantal modules schuldbemiddeling in 2020 en, vooral, 2021. In de andere provincies daalt het aantal modules schuldbemiddeling in de periode 2020-2021. In West-Vlaanderen is die daling in 2021 weliswaar veel meer uitgesproken dan in de andere provincies.

▼ **Grafiek 10: evolutie CSR-aanstelling voor de periode 2018-2021 per provincie**

West-Vlaanderen registreerde in de periode 2018-2021 in absolute termen de meeste modules collectieve schuldenregeling, gevolgd door Oost-Vlaanderen, Limburg, Antwerpen en, tot slot, Vlaams-Brabant.

De evoluties in de periode 2018-2021 inzake collectieve schuldenregeling verschillen heel sterk van provincie tot provincie. In Vlaams-Brabant en Limburg is het aantal modules collectieve schuldenregeling sinds 2018 min of meer stabiel, met een licht dalende trend. In Antwerpen daalde het aantal modules tot 2020, in 2021 wordt opnieuw een stijging genoteerd. In Oost-Vlaanderen daalde het aantal modules sterk in 2020. Die dalende trend zet zich verder in 2021, zij het minder uitgesproken. In West-Vlaanderen is er ook een dalende tendens. In de periode 2019-2020 dalen de aantallen licht. In 2021 is die daling veel meer uitgesproken.

Aanstelling als schuldbemiddelaar komt, zoals hierboven vermeld, erg weinig voor (2% tot 6%). Een vergelijking van de totalen van de rubrieken B met C toont aan dat in een lopende procedure collectieve schuldenregeling veelal vaker een externe schuldbemiddelaar is aangesteld dan de erkende instelling voor schuldbemiddeling zelf. Het aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling ten opzichte van het totaal aantal aanstellingen als schuldbemiddelaar wordt weergegeven in tabel 11.

▼ Tabel 11: Aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling / totaal aantal aanstellingen (2018-2021)

Provincie	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	20,22%	18,36%	18,87%	20,94%
Limburg	22,95%	21,90%	23,90%	24,15%
Oost-Vlaanderen	44,85%	46,34%	43,86%	43,95%
Vlaams-Brabant	6,68%	7,43%	7,33%	7,72%
West-Vlaanderen	59,13%	61,68%	63,26%	62,96%

Bovenstaande tabel toont opmerkelijke verschillen tussen de provincies aan: van 7,72% in 2021 in Vlaams-Brabant oplopend tot meer dan het achtvoudige in West-Vlaanderen (62,96%). Die laatste is de enige provincie waar, op basis van de basisregistratiegegevens, vaker een erkende instelling voor schuldbemiddeling als schuldbemiddelaar wordt aangesteld in een procedure collectieve schuldenregeling. Dat geeft meteen aan dat er in de meeste provincies beduidend vaker een beroep wordt gedaan op een externe schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling.

De opgetekende percentages van 2021 per provincie zijn enigszins vergelijkbaar met die van de voorgaande jaren (2018 tot en met 2021), waarbij per provincie slechts kleine fluctuaties te zien zijn.

Samengevat: het is moeilijk om algemene uitspraken te doen over evoluties in de hulpverleningsmodules op provinciaal niveau. Afhankelijk van de hulpverleningsmodule kent elke provincie een andere evolutie. Soms volgen provincies gelijkaardige tendensen (bijvoorbeeld op het vlak van budgetbeheer), maar even vaak is er geen duidelijke trend te onderscheiden (bijvoorbeeld op het vlak van schuldbemiddeling, budgetbegeleiding). Er is bijkomend onderzoek nodig om te verklaren waarom bepaalde hulpverleningsmodules meer of minder ingezet worden doorheen de tijd en waarom dat verschilt van provincie tot provincie.

5 – Cijfers basisregistratie per type organisatie

5.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Een globaal overzicht van het aantal gezinnen in begeleiding per type organisatie (OCMW / CAW / OCMW-verenigingen) is te vinden in tabel 13. Die tabel geeft de cijfers van de basisregistratie over de periode 2018-2021, opgesplitst per type organisatie, en het procentueel verschil ertussen per jaar.

▼ Grafiek 13: Overzichtstabel cijfers basisregistratie per type organisatie (2018-2021)¹¹.

	2018	2019	2020	2021	Vershil 2018 - 2021 (in %)
OCMW	54.040	53.124 (-1,70%)	51.220 (-3,58%)	49.778 (-2,82%)	-7,89%
CAW	2.442	2.627 (+7,58%)	2.265 (-13,78%)	1.938 (-14,44%)	-20,64%
OCMW-vereniging	386	424 (+9,84%)	431 (+1,65%)	423 (-1,86%)	+9,59%
Totaal	56.868	56.175 (-1,22%)	53.916 (-4,02%)	52.139 (-3,30%)	-8,32%

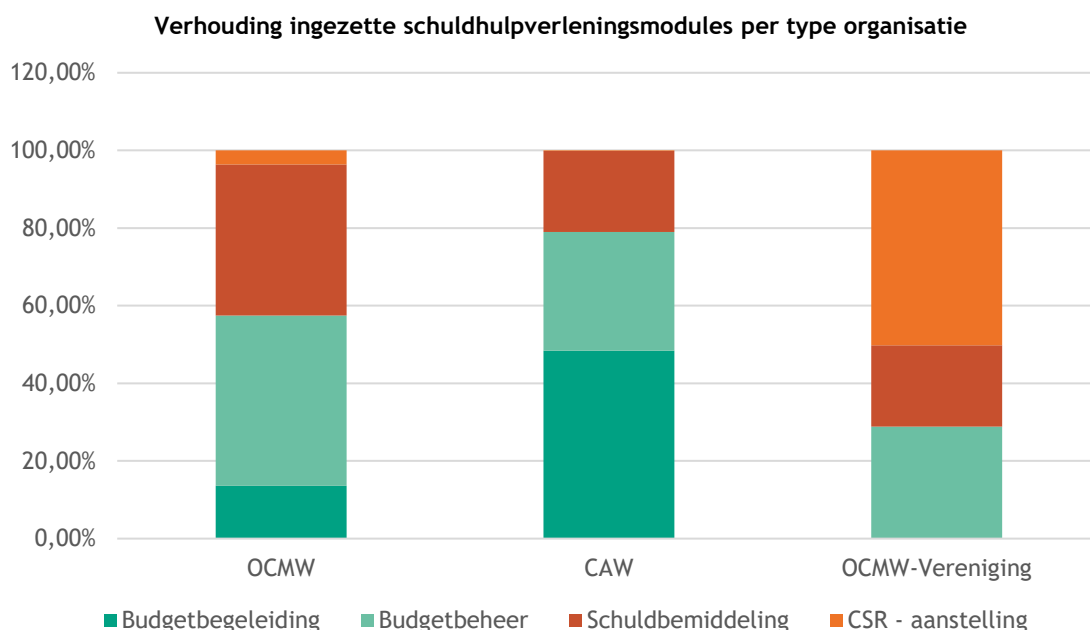
In 2021 registreerden de erkende **OCMW's 49.778 gezinnen** in begeleiding. Dat is een daling van 2,82% ten opzichte van het voorgaande jaar. Onder de erkende instellingen voor schuldbemiddeling is het OCMW echter nog steeds met grote voorsprong de grootste aanbieder van budget- en schuldhulpverlening (95% van het totale aantal gezinnen). De erkende **CAW's registreerden 1.938 gezinnen** in begeleiding (oftewel 4% van het totale aantal). Dat is een daling van 14,44% tegenover 2020. De **OCMW-verenigingen** zijn veruit de kleinste groep. Zij begeleiden **423 gezinnen** (oftewel slechts 1% van het totale aantal). Dat is een daling van 1,86%.

In de periode 2018-2021 daalt **het totale aantal gezinnen in begeleiding (-8.32%)**. Het valt op dat de daling het meest uitgesproken is bij de CAW's (-20,64%). De dalende trend bij de CAW's vond voor het eerst plaats in 2020 en heeft zich doorgezet in 2021. Bij de OCMW's dalen de aantallen gedurende de hele periode. Bij de OCMW-verenigingen is er sprake van een stijging van bijna 10%. Die trend valt enigszins te nuanceren. Vooral in 2019 was er bij de OCMW-verenigingen een grote stijging van het aantal gezinnen in begeleiding. Dat heeft zich in 2020 gestabiliseerd. In 2021 daalt het aantal gezinnen in begeleiding licht.

¹¹ De gedetailleerde gegevens van het aantal geregistreerde gezinnen per type organisatie van 2018 tot en met 2021 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 6.

5.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Om meer zicht te geven op mogelijke verschillen in aanpak van de hulpverlening toont Grafiek 11 een visueel overzicht van het aantal ingezette hulpverleningsmodules per type organisatie in 2021¹². Uit deze grafiek blijkt dat elke organisatie andere accenten in haar hulpverleningsaanbod legt.

▼ **Grafiek 11: verhouding schuldhulpverleningsmodules per types organisaties (2021)**

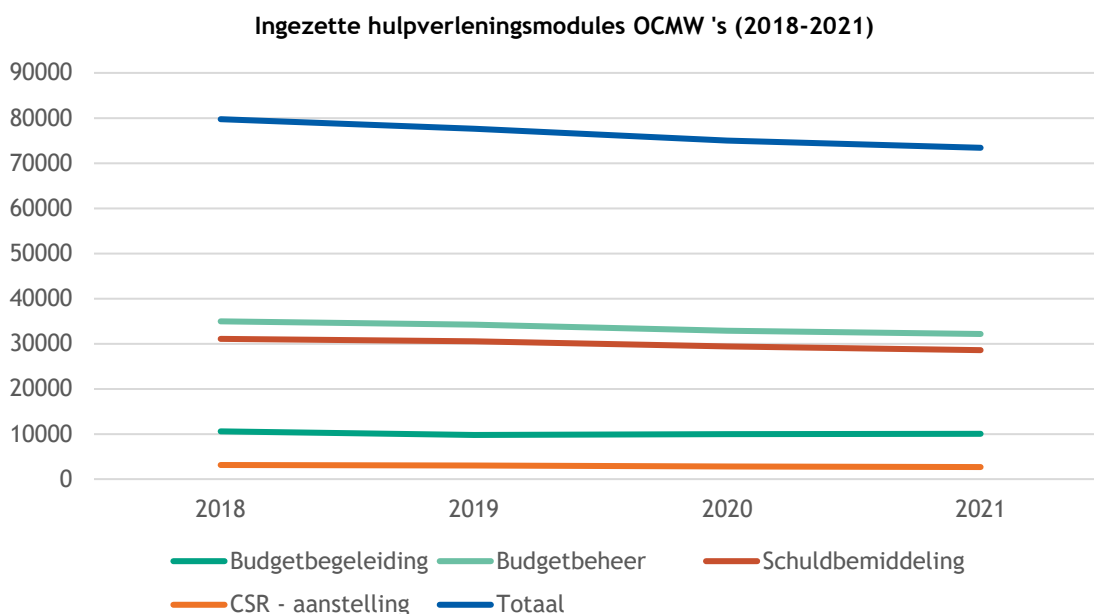
De **OCMW's** organiseren als enigen alle hulpverleningsmodules. Budgetbeheer en schuldbemiddeling worden er respectievelijk in ongeveer 44% en 39% van de hulpverleningsmodules ingezet. Daarmee zijn het veruit de meest ingezette vormen van hulpverlening. Ze worden gevolgd door budgetbegeleiding, dat in 14% van de hulpverleningsmodules wordt ingezet. Amper in 4% van de hulpverleningsmodules worden de OCMW's aangesteld als bemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling.

In ongeveer de helft van de hulpverleningsmodules bij de **CAW's** wordt budgetbegeleiding ingezet. Budgetbeheer en schuldbemiddeling vormen tezamen de andere helft van het CAW-aanbod. Budgetbeheer wordt in iets minder dan één derde van de hulpverleningsmodules ingezet. Schuldbemiddeling wordt in ongeveer 20% van de hulpverleningsmodules ingezet. Opvallend is dat de CAW's aangeven zo goed als geen procedure collectieve schuldenregeling te hebben opgestart. De focus op budgetbegeleiding is mogelijk te verklaren door de integrale aanpak van de CAW's. Budgetbegeleiding is vaak slechts één onderdeel van een traject. CAW's zetten, in vergelijking met OCMW's, minder in op juridisch-technische kennis. Wanneer verdergaande vormen van schuldhulpverlening nodig zijn, bijvoorbeeld een collectieve schuldenregeling, verwijzen zij vaker door en/of werken ze samen met de OCMW's.

¹² De tabel met het de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules per type organisatie voor de periode 2018-2021 vind je in het bijlage-rapport onder bijlage 7.

Bij de **OCMW-verenigingen** is er in de helft van de hulpverleningsmodules sprake van een aanstelling als bemiddelaar bij een procedure collectieve schuldenregeling. Dat maakt een procedure collectieve schuldenregeling bij hen veruit de meest ingezette hulpverleningsmodule. Deze organisaties bieden daarnaast in ongeveer 29% van de hulpverleningsmodules schuldbemiddeling aan en in 21% budgetbeheer. OCMW-verenigingen geven aan geen budgetbegeleiding in te zetten. De OCMW-verenigingen worden vaak opgericht om juridische kennis te bundelen. Mogelijk wordt er daarom meer beroep op hen gedaan bij formele hulpverlening.

Grafiek 11 toont dat de organisaties elk hun eigen focus hebben en daardoor redelijk complementair werken. Over de jaren heen blijkt die focus in het hulpverleningsaanbod per type organisatie redelijk stabiel. Grafieken 12 tot en met 14 geven de evoluties per type organisatie op het vlak van hulpverleningsmodules weer in de periode 2018-2021¹³.

▼ Grafiek 12: ingezette hulpverleningsmodules OCMW's voor de periode 2018-2021

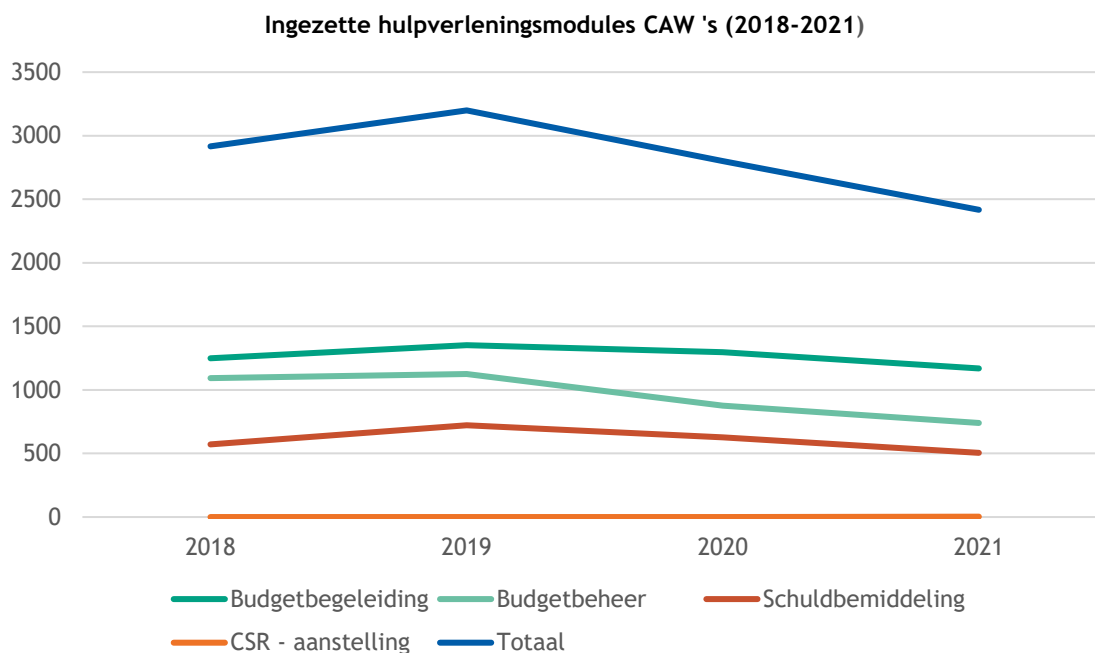
Gedurende de periode 2018-2021 daalt het totale aantal hulpverleningsmodules bij de OCMW's van 79.742 naar 73.410. Dat komt overeen met een **daling** van 8%. De daling was het sterkst in 2020.

De inzet van **budgetbeheer** en **schuldbemiddeling** neemt jaar na jaar minder af, met een sterke daling in 2020. Ondanks die dalende trend blijven ze veruit de meest aangeboden vormen van hulpverlening bij de OCMW's,

Het aandeel **budgetbegeleiding** is in de periode 2018-2021 eerder stabiel gebleven. Uit de grafiek blijkt dat de inzet van budgetbegeleiding in 2019 daalde (-7,5%), maar sindsdien zijn de aantallen opnieuw gestegen tot ongeveer het niveau van 2018.

De inzet van het aantal procedures **collectieve schuldenregeling** schommelt gedurende de periode 2018-2021 rond hetzelfde niveau.

¹³ Deze grafieken zijn gebaseerd op de tabellen met de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules naargelang het type organisatie voor 2018, 2019, 2020 en 2021. Die vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 7.

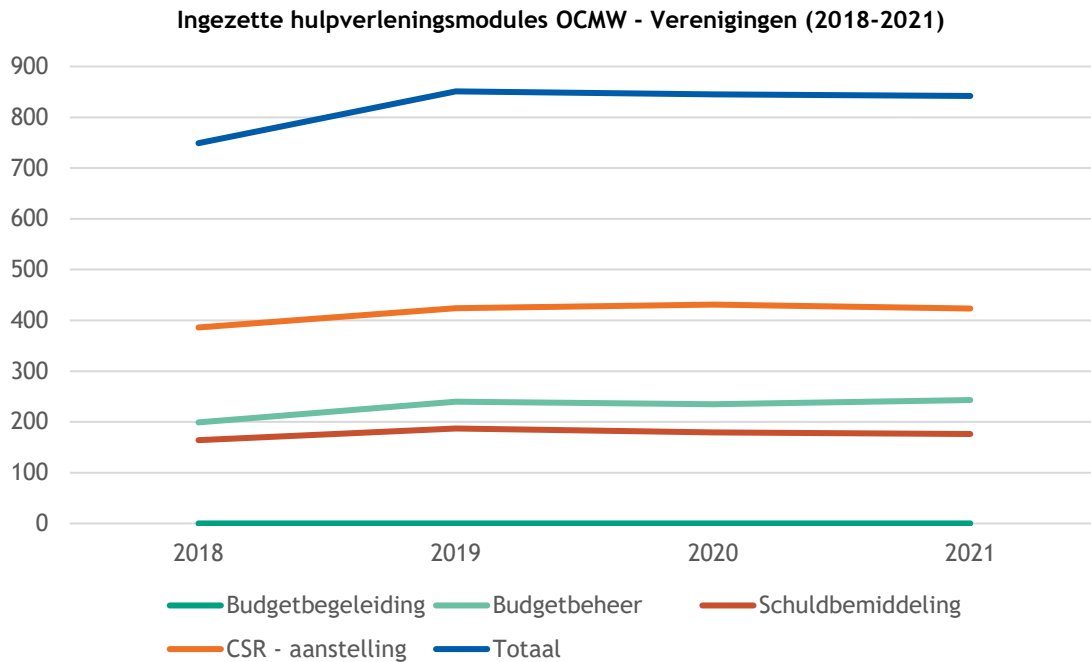

▼ **Grafiek 13: ingezette hulpverleningsmodules CAW's voor de periode 2018-2021**

De CAW's kennen vanaf 2019 een **daling** in het totale aantal hulpverleningsmodules. Een mogelijk verklaring is dat de CAW's na een besparingsronde in 2019 beslisten om minder in te zetten op schuldhulpverlening.

Daarbij neemt de inzet van **budgetbeheer** in de hulpverleningsmodules het sterkst af, van 1.125 modules in 2019 naar 740 modules in 2021. Dat is een daling van maar liefst 34%. Ook de inzet van **schuldbemiddeling** is sinds 2019 met ongeveer 30% gedaald.

Opvallend is dat de inzet van **budgetbegeleiding** minder sterk afneemt (-15,5% sinds 2019). Een mogelijke verklaring is dat de CAW's er bewust voor kozen om budgetbegeleiding minder sterk af te bouwen. De CAW's geven aan dat mensen zich vaak met een andere vraag aanmelden, en dat de schuldenproblematiek pas tijdens de vraagverkenning aan het licht komt. Budgetbegeleiding is dan de meest laagdrempelige vorm van schuldhulpverlening, naast het ander hulpverleningsaanbod van het CAW.

▼ **Grafiek 14: ingezette hulpverleningsmodules OCMW - Verenigingen voor de periode 2018-2021**

In 2019 was er een sterke **toename** van het totaal aantal ingezette hulpverleningsmodules bij de OCMW-verenigingen (+13,5%). Zowel de inzet van een procedure collectieve schuldenregeling, als van budgetbeheer en schuldbemiddeling nam toe. Sindsdien lijken de aantallen opnieuw te stabiliseren voor alle hulpverleningsmodules. Mogelijk was er in 2019 een herverdeling van middelen, waardoor bepaalde OCMW-verenigingen regionaal zijn uitgebreid. Dat moeten we echter bevragen bij de diensten zelf.

Collectieve schuldenregeling is veruit de meest ingezette hulpverleningsmodule bij de OCMW-verenigingen. Het aantal modules budgetbeheer en schuldbemiddeling ligt dicht bij elkaar. Opvallend is dat het aantal modules **budgetbeheer** in 2021 licht stijgt, terwijl het aantal modules **schuldbemiddeling** in 2021 licht afneemt.

Bovenstaande analyses tonen aan dat er bij OCMW-verenigingen het vaakst een module 'eigen aanstelling' wordt ingezet in een procedure collectieve schuldenregeling. De CAW's rapporteren het kleinste aantal modules. Tabel 15 toont per type organisatie de verhouding van het aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar ten opzichte van het totale aantal procedures collectieve schuldenregeling.

▼ **Tabel 15: Aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling / totaal aantal procedures (2018-2021)**

	2018	2019	2020	2021
OCMW	32,57%	32,90%	33,19%	33,22%
CAW	0%	0%	0%	1,38%
OCMW-Vereniging	100%	100%	100%	100,00%

De **CAW's** laten zich principieel niet aanstellen als bemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling, omdat dat volgens hen niet verenigbaar is met hun rol als hulpverlener. Opmerkelijk is dat in 2021 voor de eerste keer een CAW toch de rol van bemiddelaar heeft opgenomen. Dat is heel uitzonderlijk.

Bij de **OCMW-verenigingen** daarentegen zien we de omgekeerde beweging: zij registreren geen enkele hulpverleningsmodule voor personen die een beroep doen op een externe bemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling. De sterke focus op juridische kennis bij de verenigingen kan een verklaring zijn waarom er bij een collectieve schuldenregeling vaker naar hen wordt doorverwezen.

In ongeveer 33% van de procedures collectieve schuldenregeling wordt het **OCMW** zelf als bemiddelaar aangesteld. Dat betekent dat OCMW's in 66% van de procedures collectieve schuldenregeling een vorm van hulpverlening aanbieden terwijl er al een traject met een externe schuldbemiddelaar loopt.

6 – Cijfers basisregistratie per gebiedsindeling

De gebiedsindeling geeft voor elke stad of gemeente in Vlaanderen de graad van verstedelijking weer. De graad van verstedelijking volgt de indeling die het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen gebruikt en classificeert elke gemeente of stad in een van de volgende klassen:

- centrumsteden;
- grootstedelijke rand;
- grootstad;
- kleinstedelijk provinciaal gebied;
- overgangsgebied;
- platteland;
- regionaal stedelijke rand;
- stedelijk gebied rond Brussel;
- structuurondersteunende steden.

Het werkingsgebied van een OCMW valt steeds samen met een gemeente. Daardoor zijn de OCMW's eenvoudig te linken aan de correcte gebiedsindeling. Omdat de werkingsgebieden van de CAW's en de OCMW-verenigingen meerdere gemeenten omvatten, worden hun gegevens niet opgenomen in deze opdeling.

6.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Een globaal overzicht van het aantal gezinnen in begeleiding bij het OCMW per gebiedsindeling van 2018 tot 2021 is te vinden in de overzichtstabel (tabel 16).

▼ Tabel 16: Overzichtstabel cijfers basisregistratie per type gebiedsindeling (2018-2021)¹⁴

	2018	2019	2020	2021	Vershil 2018 - 2021 in %)
Centrumsteden	9.011	8.999 (-0,13%)	8.921 (-0,87%)	8.458 (-5,19%)	-6,14%
Grootstedelijke rand	1.652	1.645 (-0,42%)	1.710 (+3,95%)	1.613 (-5,67%)	-2,36%

¹⁴ De gedetailleerde gegevens van het aantal geregistreerde gezinnen per type organisatie van 2018 tot en met 2021 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 8.

Grootstad (Antwerpen - Gent)	4.185	4.401 (+5,16%)	4.240 (-3,66%)	4.425 (+4,36%)	+5,73%
Kleinstedelijk provinciaal gebied	6.629	6.484 (-2,19%)	5.867 (-9,52%)	5.477 (-6,65%)	-17,38%
Overgangsgebied	10.806	10.421 (-3,56%)	10.095 (-3,13%)	9.820 (-2,72%)	-9,12%
Platteland	9.439	8.862 (-6,11%)	8.690 (-1,94%)	8.548 (-1,63%)	-9,44%
Regionaal stedelijke rand	3.968	3.917 (-1,29%)	3.877 (-1,02%)	3.811 (-1,70%)	-3,96%
Stedelijk gebied rond Brussel	1.386	1.343 (-3,10%)	1.190 (-11,39%)	1.235 (+3,78%)	-10,89%
Structuurondersteunende steden	6.964	6.367 (-8,57%)	5.932 (-6,83%)	5.701 (-3,89%)	-18,14%
Totaal	54.040	52.439 (-2,96%)	50.522 (-3,66%)	49.088 (-2,84%)	-9,16%

Tabel 16 duidt op een algemene **daling** van het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening voor de periode 2018-2021. Die algemene daling nam de voorbije jaren toe (2019: -2,96%, 2020: -3,66%), maar neemt in 2021 weer wat af (-2,84%). Mogelijk verklaringen voor de toenemende daling in de periode 2019-2020 hebben we in hoofdstuk 4 punt 2 al beschreven.

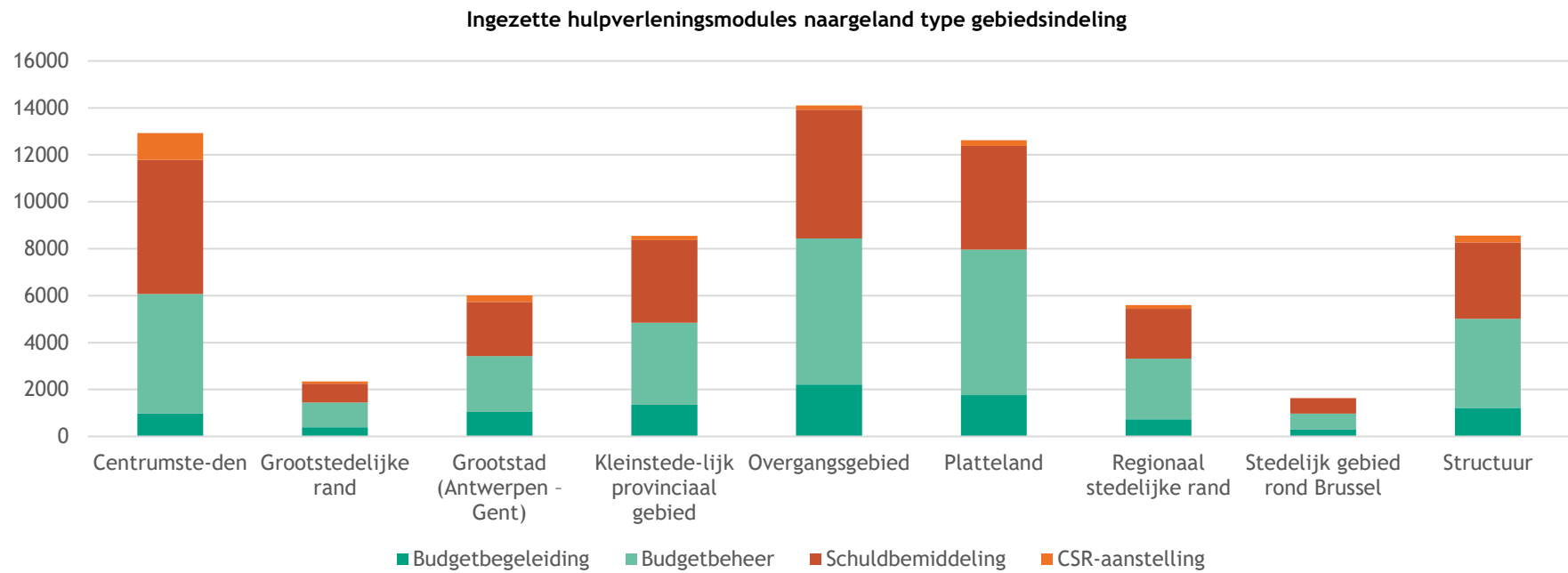
Er zijn grote **verschillen** tussen de types gebieden. In 2021 is er in de grootsteden en het stedelijk gebied rond Brussel sprake van een toename in het aantal geregistreerde gezinnen in schuldhulpverlening (respectievelijk +4,36% en +3,78%). Alle andere gebieden tonen een afname van het aantal gezinnen. Deze daling is het grootst in de gebieden gecategoriseerd als kleinstedelijk provinciaal gebied (-6,65%), grootstedelijke rand (-5,67%) en centrumsteden (-5,19%).

Het is niet eenvoudig om **trends** voor de periode 2018-2021 af te leiden uit de tabel, maar toch vallen enkele zaken op. Het aantal gezinnen in schuldhulpverlening in de periode 2018-2021 daalt opmerkelijk sterk in de structuurondersteunende steden (-18,14%) en in het kleinstedelijk provinciaal gebied (-17,38%). Bovendien registreren de grootsteden (Antwerpen en Gent) als enigen een kleine toename in het aantal gezinnen in de periode 2018-2021 (+5,73%). De grootstedelijke rand en de regionaal stedelijke rand lijken de meest stabiele gebieden met slechts een beperkte daling van het aantal gezinnen in schuldhulpverlening (respectievelijk -2,36% en -3,96%).

6.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Grafiek 15 geeft de ingezette hulpverleningsmodules over de periode 2018-2021 weer, opgesplitst naargelang budgetbegeleiding, budgetbeheer of schuldbemiddeling werd verleend en/of een erkende instelling voor schuldbemiddeling in een procedure collectieve schuldenregeling werd aangesteld¹⁵. Dit zijn de totale aantallen van de hulpverleningsmodules, ongeacht die uitsluitend of in gecombineerde vorm werden verleend.

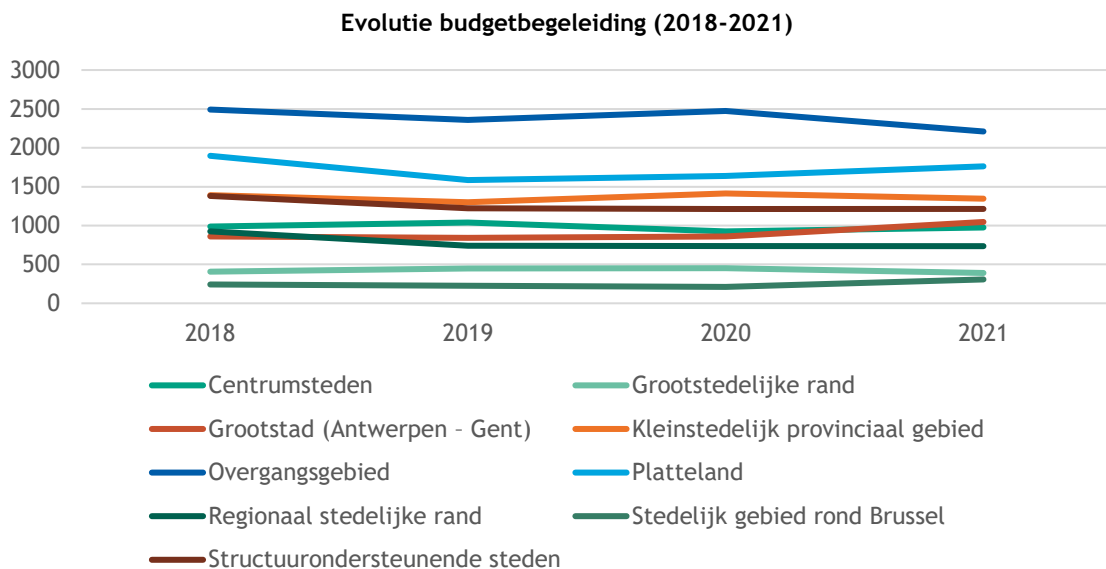
¹⁵ De tabellen met de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules naargelang gebiedsindeling voor de periode 2018-2021 vind je in het bijlage rapport onder bijlage 9.

▼ Grafiek 15: ingezette hulpverleningsmodules naargelang type gebiedsindeling (2021)

Bovenstaande grafiek toont aan dat in vrijwel elk gebiedstype voornamelijk budgetbeheer en/of schuldbemiddeling wordt aangeboden, gevolgd door budgetbegeleiding. Aanstelling als schuldbemiddelaar binnen een lopende procedure collectieve schuldenregeling is het minst voorkomend. De enige uitzondering hierop zijn de centrumsteden. In die steden wordt een aanstelling als schuldbemiddelaar in een lopende procedure collectieve schuldenregeling iets meer ingezet dan budgetbegeleiding.

Grafieken 16 tot en met 19 geven de evoluties per type organisatie op het vlak van hulpverleningsmodules weer gedurende de periode 2018-2021¹⁶.

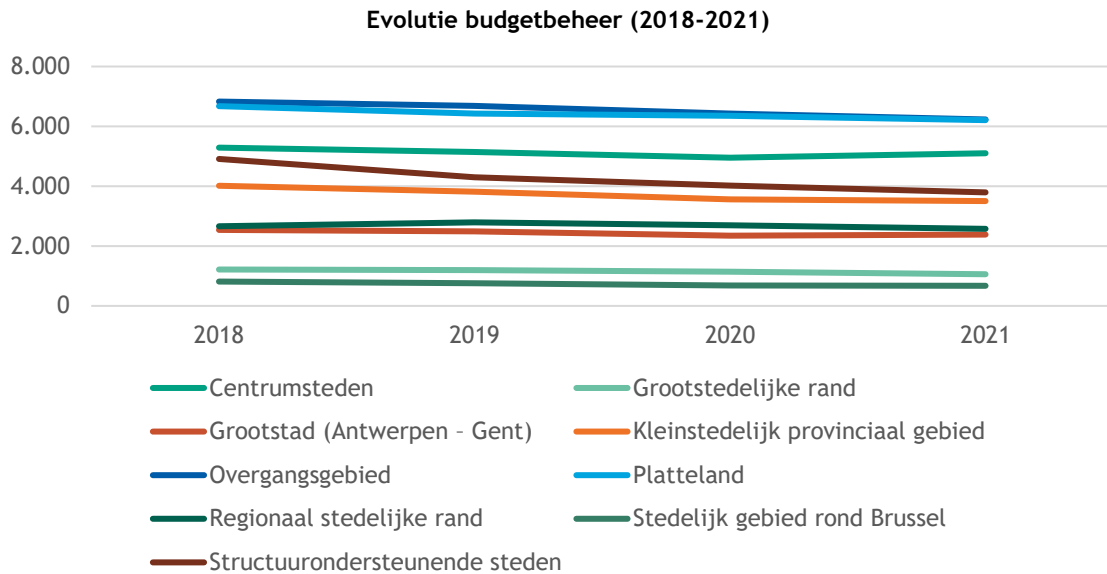

▼ **Grafiek 16: Evolutie budgetbegeleiding voor de periode 2018-2021 per gebiedsindeling**

Budgetbegeleiding wordt in absolute aantallen het meest ingezet in het overgangsgebied, gevolgd door het platteland. Centrumsteden en de grootstedelijke rand zetten budgetbegeleiding het minst in. Een mogelijke verklaring is dat centrumsteden en de grootstedelijke rand meer te maken krijgen met complexe dossiers, die vaker nood hebben aan verdergaande vormen van schuldhulpverlening. Een andere mogelijke verklaring is het verschil in demografie in deze gebieden. Het platteland kent over het algemeen een oudere bevolking. Cliënten hebben er veelal eerder nood aan (preventieve) budgethulpverlening, omdat ze bijvoorbeeld de digitale en administratieve vaardigheden missen om het overzicht over hun financiën te bewaren (zie hoofdstuk 8 punt 2). Daartegenover hebben centrumsteden en de grootstedelijke rand een meer diverse bevolkingssamenstelling (bijvoorbeeld nieuwkomers, jongvolwassenen ...), met waarschijnlijk meer uiteenlopende noden inzake budget- en schuldhulpverlening.

Wat betreft de evolutie op het vlak van budgetbegeleiding gedurende de periode 2018-2021 zijn er wel schommelingen op te merken in elk type gebied, maar duidelijke trends zijn niet vast te stellen.

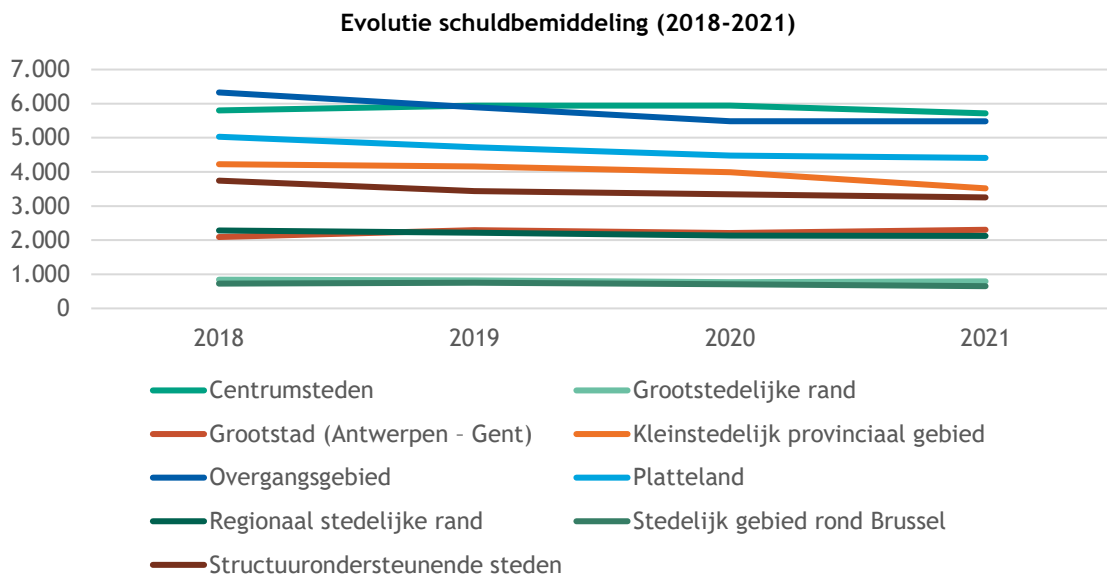
¹⁶ Deze grafieken zijn gebaseerd op de tabellen met de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules naargelang type gebiedsindeling voor 2018, 2019, 2020 en 2021. Die vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 9.

▼ **Grafiek 17: Evolutie budgetbeheer voor de periode 2018-2021 per gebiedsindeling**

In absolute aantallen wordt budgetbeheer opnieuw het meest ingezet in het overgangsgebied en platteland en het minst in de centrumsteden en de grootstedelijke rand. Dat lijkt een verdere indicatie voor bovengestane hypothesen. Een definitieve uitspraak hierover is echter niet mogelijk op basis van deze gegevens.

Wat betreft de evolutie op het vlak van budgetbeheer gedurende de periode 2018-2021 zijn er wel schommelingen op te merken in elk type gebied, maar duidelijke trends zijn ook hier niet vast te stellen.

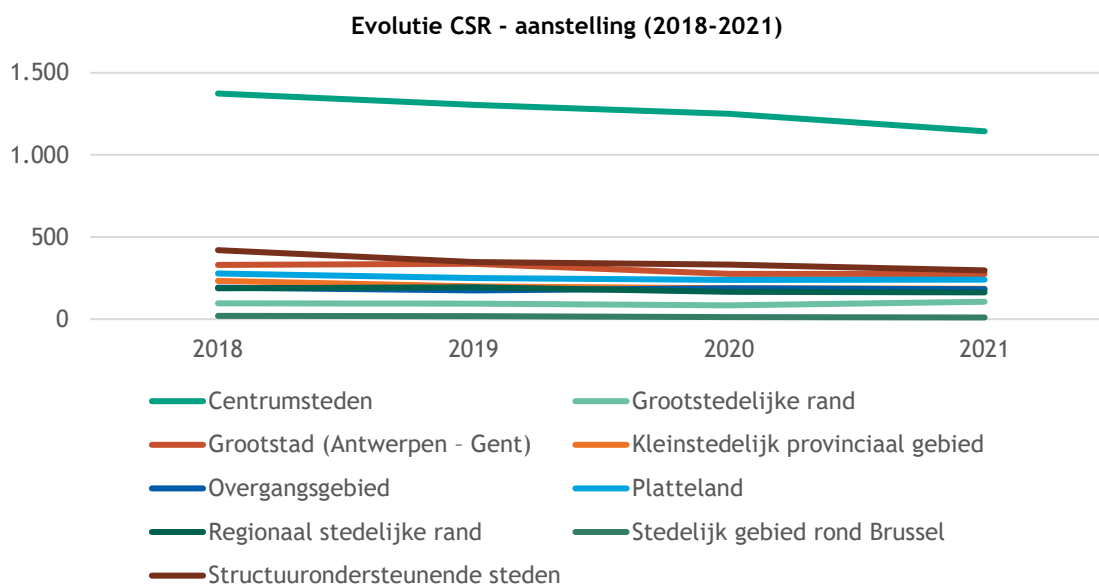

▼ **Grafiek 18: Evolutie schuldbemiddeling voor de periode 2018-2021 per gebiedsindeling**

Schuldbemiddeling is in absolute aantallen de meest ingezette vorm van hulpverlening in het overgangsgebied en de centrumsteden, gevolgd door het platteland. Schuldbemiddeling is de minst verregaande vorm

van schuldhulpverlening. Dat toont aan dat schuldenproblematiek niet uitsluitend een probleem is van gebieden in een meer stedelijke context, zoals weleens wordt aangenomen, maar dat ook meer landelijke gebieden ermee geconfronteerd worden.

Wat betreft de evolutie op het vlak van schuldbemiddeling gedurende de periode 2018-2021 zijn er wel schommelingen op te merken in elk type gebied, maar duidelijke trends zijn ook hier niet vast te stellen.

▼ **Grafiek 19: Evolutie CSR-aanstelling voor de periode 2018-2021 per gebiedsindeling**

Een eigen aanstelling binnen een procedure collectieve schuldenregeling komt in absolute aantallen het meest voor in de centrumsteden (1.144). Er is een grote kloof met de andere gebiedsindelingen. Opvallend is dat het aantal ingezette modules dichtbij elkaar ligt in de overige gebiedsindelingen (tussen 10 en 300).

In de periode 2018-2021 blijft het aantal keer dat de module 'eigen aanstelling' in een collectieve schuldenregeling wordt ingezet redelijk stabiel. Enkel in de centrumsteden stellen we een noemenswaardige daling vast (-17%).

Tabel 17 toont de verhouding tussen het aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling ten opzichte van het totale aantal gerapporteerde modules collectieve schuldenregeling.

▼ **Tabel 17: Aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar binnen een procedure collectieve schuldenregeling / totaal aantal aanstellingen (2018-2021)**

	2018	2019	2020	2021
Centrumsteden	70,79%	73,65%	74,02%	72,45%
Grootstedelijke rand	28,66%	28,06%	25,53%	32,82%
Grootstad (Antwerpen - Gent)	54,80%	48,98%	50,27%	49,46%
Kleinstedelijk provinciaal gebied	21,82%	19,03%	19,71%	20,76%

Overgangsgebied	10,58%	10,10%	11,33%	11,97%
Platteland	17,88%	18,48%	19,09%	19,64%
Regionaal stedelijke rand	32,13%	37,09%	35,23%	36,63%
Stedelijk gebied rond Brussel	5,46%	6,12%	4,94%	4,39%
Structuurondersteunende steden	31,10%	27,36%	28,45%	26,40%

Opvallend is dat de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in centrumsteden als bemiddelaar aangesteld worden in meer dan twee derde van de geregistreerde hulpverleningsmodules collectieve schuldenregeling. In de grootsteden is dat het geval in ongeveer de helft van de geregistreerde hulpverleningsmodules. Dat betekent dat er op het vlak van bijkomende hulpverlening tijdens een collectieve schuldenregeling weinig samengewerkt wordt met externe bemiddelaars.

In het stedelijk gebied rond Brussel worden de erkende instellingen slechts in 4,39% van de geregistreerde modules collectieve schuldenregeling als bemiddelaar aangesteld. Dat betekent dat er bij de inzet van een module procedure collectieve schuldenregeling in ongeveer 95% van de gevallen wordt samengewerkt met een externe bemiddelaar, en dat de erkende instellingen dus overwegend aanvullende hulpverlening aanbieden.

7 – Tendensen en beleidssignalen

Om de geregistreeerde gegevens meer te kunnen duiden, peilt de basisregistratie vanaf 2018 (registratiegegevens van 2017) naar onderstaande topics:

- Aantal locaties of antennepunten in het werkingsgebied waar de instelling voor schuldbemiddeling voor burgers bereikbaar is;
- Tendensen in het profiel van het cliënteel;
- Tendensen inzake de schuldenproblematiek;
- Beleidssignalen.

De bevraging naar tendensen en beleidssignalen gebeurt via open vraagstelling. De bevindingen van die bevraagde items worden hieronder beschreven.

7.1. AANTAL LOCATIES OF ANTENNEPUNTEN

Aan elke erkende instelling voor schuldbemiddeling werd het aantal locaties of antennepunten gevraagd waar de instelling voor schuldbemiddeling voor haar burgers bereikbaar is.

Mogelijke antwoorden zijn:

- Op 1 adres;
- Op 2 adressen;
- Op 3 adressen;
- Op 4 of meer adressen.

De bevindingen zijn voor de periode 2018-2021 opgenomen in tabel 18.

▼ Tabel 18: aantal locaties of antennepunten (2018-2021)

Aantal locaties/antennepunten	Frequentie 2018 (%)	Frequentie 2019 (%)	Frequentie 2020 (%)	Frequentie 2021 (%)
Op 1 adres	265 (83,33%)	259 (82,75%)	259 (82,75%)	267 (85,3%)
Op 2 adressen	27 (8,49%)	29 (9,27%)	25 (7,99%)	16 (5,11%)
Op 3 adressen	7 (2,20%)	6 (1,92%)	6 (1,92%)	8 (2,56%)
Op 4 of meer adressen	19 (5,97%)	19 (6,07%)	23 (7,35%)	22 (7,03%)

Voor 2021 geven alle 313 erkende instellingen voor schuldbemiddeling een antwoord op deze vraag. Het merendeel (85,30%) meldt één locatie of antennepunt waarop de instelling voor schuldbemiddeling bereikbaar is voor haar burgers.

Het aantal locaties of antennepunten neemt enigszins toe naarmate het bevolkingscijfer of de grootte van het werkingsgebied van de instelling toeneemt. Zo geven alle OCMW-verenigingen en 10 van de in totaal 11 CAW's 4 of meer adressen op. Slechts één CAW meldt 3 adressen.

De gegevens van 2021 liggen in lijn met die van voorgaande jaren.

7.2. DE TENDENSEN IN HET PROFIEL VAN HET CLIËNTEEL

Aan elke erkende instelling voor schuldbemiddeling werd deze vraag gesteld:

“Welke tendensen merk je op in het profiel van cliënten? Zijn er bijvoorbeeld wijzigingen wat betreft aantallen cliënten met psychische/psychiatrische problemen, niet bemiddelbaren, tweeverdieners, hoofdzakelijk contact bij opstart van een procedure collectieve schuldenregeling, externe doorverwijzing, zelfstandigen, ouderen, jongeren, eenoudergezinnen,...”

De antwoorden werden de afgelopen jaren in onderstaande categorieën ondergebracht:

- *Multiproblem* gezinnen waarbij naast de financiële problemen vooral sprake is van (complexe) problemen op diverse levensdomeinen (bijvoorbeeld sociaal isolement, huisvesting,...);
- Alleenstaanden (met of zonder kinderen);
- Een jonger publiek waaronder jonge gezinnen en jongvolwassenen worden begrepen;
- Psychische problemen en verslaving;
- Gezinnen met een inkomen als tweeverdiener en/of zelfstandige;
- Nieuwkomers (“asielzoekers”, “vluchtelingen”) en waar opvallend vaak bij vermeld wordt dat zij de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn en/of de maatschappij niet begrijpen;
- Gepensioneerden en ouderen;
- Niet bemiddelbaren - gezinnen met zeer laag inkomen.

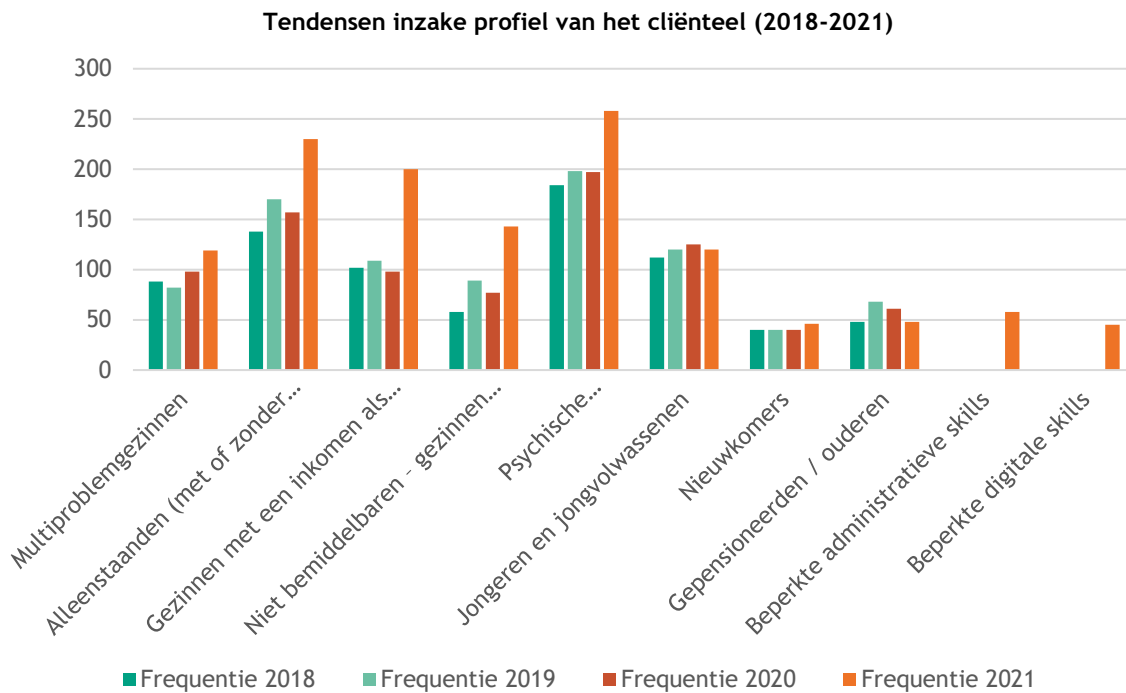
In 2021 zijn bepaalde categorieën verder opgesplitst. De som van de opgesplitste categorieën wordt telkens opgenomen in de tabel en grafiek. De aangebrachte wijzigingen zijn:

- ‘Gezinnen met een inkomen als tweeverdiener en/of zelfstandige’ worden opgesplitst in drie verschillende categorieën, namelijk: (ex-)zelfstandigen, tweeverdieners en gezinnen met een voldoende inkomen;
- ‘Niet bemiddelbaren - gezinnen met een laag inkomen (incl. uitkeringen)’ worden opgesplitst in drie categorieën, namelijk: niet bemiddelbaren, gezinnen met een laag/onzeker inkomen en gezinnen met een vervangingsinkomen;
- De categorie ‘psychosociale problematiek/verslavingsproblematiek’ wordt gesplitst in twee categorieën, namelijk psychosociale kwetsbaarheid en verslavingsproblematiek.

Tot slot werden twee categorieën toegevoegd:

- Mensen met beperkte administratieve skills;
- Mensen met beperkte digitale skills.

Grafiek 20 geeft de resultaten van de bevraging weer aan de hand van de categorieën zoals hierboven gedefinieerd¹⁷.

▼ **Grafiek 20: Tendensen inzake profiel van het cliënteel (2018 tem 2021)**

Jaar na jaar stijgt de frequentie van het antwoord “**multiproblem-gezinnen**” door de erkende instellingen. Het gaat om gezinnen die niet alleen financiële problemen ondervinden, maar die bijkomend geconfronteerd worden met vraagstukken over verschillende diverse levensdomeinen, bijvoorbeeld sociaal isolement, huisvesting ... De complexiteit van deze problematiek zorgt er vaak voor dat er eerst aan andere levensdomeinen gewerkt moet worden. Daarna kan er pas schuldhulpverlening opgestart worden.

Een erkende instelling beschrijft het als volgt: “[het gaat om] complexiteit en precaire problemen op alle of meerdere levensdomeinen: [we moeten] prioritair inzetten op voortrajecten zoals stabiliseren woonsituatie, inkomsten waarborgen/vervangingsinkomen, psychische problematieken, verslaving, verstoorde familiale relaties en persoonlijke moeilijkheden binnen het gezin (ouders en kinderen).”

Dit zijn voor hulpverleners vaak mentaal belastende en erg lange trajecten. Een erkende instelling geeft dat “de aanwezigheid van een ‘multiproblematiek’ ook maakt dat de aanpak vaak niet gepaard kan gaan met een leerproces/verwerven van inzicht.”

De sterke stijging in de frequentie van het antwoord “**alleenstaanden met of zonder kinderen**” is naar alle waarschijnlijkheid te wijten aan de aangepaste manier van coderen. De respondenten maken bij het beantwoorden van de vraag zelf een onderscheid tussen alleenstaanden (126; 40,26%) en eenoudergezinnen (104; 33,23%). Vandaar de keuze om dit als aparte categorieën te coderen. In de tabel en grafiek is echter de som van deze categorieën opgenomen. We moeten dus voorzichtig zijn met conclusies over de evolutie in de periode 2018-2021.

¹⁷ De tabel met de cijfergegevens inzake de tendensen in het cliëntprofiel voor de periode 2018 - 2021 vind je in het bijlagerapport onder bijlage 10.

Alleenstaanden, en in het bijzonder eenoudergezinnen, zijn volgens de respondenten een van de meest kwetsbare doelgroepen in onze maatschappij. Een erkende instelling geeft aan: *“eenoudergezinnen zijn erg kwetsbaar, [en bevinden zich] vaak [in] uitzichtloze situaties: te laag inkomen dat niet verhoogd kan worden, vaste kosten kunnen niet naar beneden.”* Volgende de erkende instellingen zijn onder meer de gestegen kosten van de basisvoorzieningen (energie, water, telecom, voedsel, ...) een belangrijke oorzaak van financiële problemen voor deze groepen. Verschillende respondenten geven aan dat *“één inkomen tegenwoordig niet meer volstaat om maandelijks rond te komen”*.

De stijging in de frequentie van het antwoord **“gezinnen met een inkomen als tweeverdiener en/of zelfstandige”** is wellicht te wijten aan de gewijzigde manier van coderen. Dit antwoord is opgesplitst in drie categorieën: tweeverdieners, mensen met een degelijk loon en (ex-)zelfstandigen. De som van deze drie categorieën is opgenomen in de tabel en grafiek. Dat is een wijziging ten opzichte van de vorige jaren. Een uitspraak over de evolutie in de periode 2018-2021 is bijgevolg niet mogelijk.

Ongeveer de helft van de erkende instellingen merkt in 2021 echter een nieuwe groep van cliënteel op. Deze groep moest tot voor kort geen beroep doen op budget- en/of schuldhulpverlening (tweeverdieners: 54, 17,25%; mensen met een degelijk loon: 90, 28,75%). Een respondent geeft aan: *“er kloppen steeds meer mensen aan die zich anders niet tot een OCMW dienen te richten.”* Een andere respondent schrijft *“[dit is] vooral bij nieuwe aanmeldingen, [als] gevolg van de Corona-crisis”*. Soms kloppen deze mensen preventief aan bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling. In andere gevallen gaat het om mensen die sinds kort, ondanks een goed inkomen, toch financiële problemen ondervinden. Enkele respondenten geven aan dat deze gezinnen kampen met een bestedingsprobleem. De meest voorkomende oorzaak is echter, volgens de respondenten, dat deze mensen door onverwachte, plotse gebeurtenissen (bijvoorbeeld scheiding, (tijdelijke) werkloosheid als gevolg van de covidcrisis, stijgende prijzen, ...) hun spaarreserves moeten aanspreken en vervolgens in de problemen raken.

Tot slot zijn (ex-)zelfstandigen nog steeds een kleine groep (56; 17,89%). De erkende instellingen geven aan dat zij te weinig expertise in huis hebben om deze groep kwalitatief te kunnen begeleiden. Zelfstandigen worden daarom vaak doorverwezen naar Dyzo.

De antwoordcategorie **“niet-bemiddelbaren - gezinnen met zeer laag inkomen”** is dit jaar opgesplitst in de categorieën ‘laag en/of onzeker inkomen’ (bijvoorbeeld minimumloon, interimarbeid) (60; 19,17%), ‘vervangingsinkomen’ (bijvoorbeeld werkloosheidsuitkering, leefloon, ziekte-uitkering, etc.) (63; 20,13%) en ‘niet-bemiddelbaren’ (20; 6,39%). De grafiek toont de som van deze categorieën. Aangezien dit een wijziging is ten opzichte van voorgaande jaren, is een uitspraak over de evolutie voor de periode 2018-2021 ook hier niet mogelijk.

Personen of gezinnen binnen deze categorie hebben niet de mogelijkheid om reserves op te bouwen. Een van de respondenten omschrijft deze groep als volgt: *“ze hebben structureel te weinig inkomen. En hebben moeite om aan hun basisbehoeften te voldoen.”* De coronacrisis was voor velen de genadeslag. Ze werkten in de sectoren die het hardst getroffen zijn door (tijdelijke) werkloosheid, bijvoorbeeld horeca, retail, interim. Bovendien betaalden de uitkeringsinstellingen (bijvoorbeeld ziekenfonds, vakbonden) in deze periode de vervangingsuitkeringen vaak laattijdig uit. Bijgevolg hadden mensen problemen met de betaling van de maandelijkse facturen. De instellingen waren eveneens moeilijk bereikbaar om eventuele fouten in het dossier recht te zetten.

De gezinnen in deze categorie hebben allemaal te hoge maandelijkse lasten ten opzichte van hun maandelijkse inkomsten. De erkende instellingen geven aan dat de enige mogelijke hulpverleningsvorm voor deze mensen collectieve schuldenregeling (CSR) is. Een respondent schrijft dat *“[deze] cliënten niet de mogelijkheden hebben om hun schulden op een menswaardige manier af te betalen, waardoor we naar het einde van het jaar toe een groei zien van het aantal verzoekschriften voor een CSR”*. Vaak biedt een

procedure collectieve schuldenregeling geen soelaas. Een respondent geeft aan: *“heel wat cliënten die reeds in een CSR zitten slagen er niet in om hun andere vaste uitgaven, facturen betaald te krijgen met gevolg nieuwe schulden”*.

Sommige OCMW's geven een aanvullende steun, *“zodat de mensen toch nog de mogelijkheid hebben om alles te betalen”*. De OCMW's gebruiken daarvoor veelal de extra middelen die ze ter beschikking kregen naar aanleiding van de coronacrisis. Het is nog koffiedik kijken hoe die aanvullende steun geboden kan blijven worden na de crisis.

Aangezien de erkende instellingen in hun antwoord zelf een onderscheid maken tussen psychische kwetsbaarheid en verslaving, is de antwoordcategorie **“psychische kwetsbaarheid/verslaving”** dit jaar opgesplitst in ‘psychische kwetsbaarheid’ (164; 52,4%) en ‘verslavingsproblematiek’ (94; 30,03%). Psychische kwetsbaarheid gaat over mensen met een bepaalde diagnose (bijvoorbeeld depressie, persoonlijkheidsstoornis), maar evenzeer over mensen die zich niet goed in hun vel voelen. Verslavingsproblematiek gaat vooral over personen met een drugsprobleem en/of mensen met een gokverslaving. Door de aangepaste codering is vergelijking maken met de voorgaande jaren niet mogelijk.

Opvallend is dat de erkende instellingen vaker een psychische kwetsbaarheid bij hun cliënteel opmerken. Veelal gaat het om *“mensen met een verhoogde psychische kwetsbaarheid door Corona”*. In deze begeleidingen is er niet noodzakelijk sprake van een schuldenproblematiek. Meestal gaat het om mensen met een nood aan budgetbegeleiding of -beheer. Voor de sociale professional zijn dit vaak emotioneel belastende begeleidingen: *“de psychische problematiek weegt soms door ten opzichte van de financiële problematiek. In deze situaties ervaren we meer gelatenheid van de cliënt waar hij/zij meer verantwoordelijkheid legt bij de maatschappelijk werker. De maatschappelijk werker dient hierdoor aanklappende te werken om een begeleiding te doen slagen.”*

Het blijkt moeilijk om deze groep mensen op korte termijn financieel zelfredzaam te maken. Bijgevolg eindigen deze trajecten veelal met een doorverwijzing naar (voorlopige) bewindvoering. Een van de respondenten geeft aan dat *“[we] een groep mensen met een psychische problematiek en een beperkt leervermogen [hebben]. Deze mensen worden vaak doorverwezen naar voorlopige bewindvoering.”*

Aan de antwoordcategorie **“jongeren en jongvolwassenen”** zijn geen wijzigingen toegebracht. Daardoor is vergelijking mogelijk. De frequentie van deze categorie blijft relatief stabiel gedurende de periode 2018-2021. De oorzaak van de financiële of schuldenproblematiek bij jongeren ligt vaak bij generationele armoede: *“het gaat vaak om jonge mensen, die zelf uit een gezin komen waarvan de ouder(s) schuldenproblemen hebben (gehad); ze willen wel beter doen, maar vallen vaak in dezelfde valkuilen (dure leningen, betaling van facturen uitstellen, gok- en/of verslavingsproblemen, ...).”* Deze jongeren hebben nooit de juiste financiële vaardigheden geleerd. Een respondent geeft aan dat *“ze moeite hebben met budgetteren en dat ze niet weten welke administratieve verplichtingen ze hebben”*. Ook dit zijn vaak intensieve dossiers. Een respondent merkt op dat *“deze leeftijdscategorie ook meer aanklappende zorg nodig heeft”*.

De frequentie van de antwoordcategorie **“nieuwkomers”** is met 14,70% gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Opvallend is dat deze stijging reeds plaatsvond voor de huidige Oekraïne-crisis. Dit kan wijzen op een verdere verkleuring van de armoede.

Een veelvoorkomende oorzaak van financiële problemen bij de doelgroep **“nieuwkomers”** is taal. Facturen en formele brieven hanteren vaak heel juridisch-technische taal. Ze worden ingewikkeld opgesteld. Mensen die minder taalvaardig zijn, raken daar niet wijs uit, en beginnen de facturen en brieven bijgevolg te negeren. Dat geldt overigens niet alleen voor nieuwkomers of mensen met een migratieachtergrond, maar

ook voor minder taalvaardige mensen met Nederlands als moedertaal (bijvoorbeeld personen met een verstandelijke beperking).

Een andere mogelijke oorzaak is een beperkte kennis van het Vlaamse hulpverleningslandschap. *“Gezinnen die uit oorlogsgebieden komen en een verblijfsvergunning krijgen in België, hebben vaak begeleiding en ondersteuning nodig op allerlei vlakken: ze beheersen de taal niet en hebben geen kennis van de sociale zekerheid in België. Ze hebben intensieve begeleiding nodig (maatzorg). Er wordt bij opstart van de begeleiding vaak budgetbeheer met deze gezinnen opgestart om hen te ondersteunen op het vlak van budgetteren en hen wegwijs te maken in hun financiële verplichtingen.”* Dat geldt overigens niet alleen voor migranten uit oorlogsgebieden. Erkende instellingen aan de Nederlandse grens geven bijvoorbeeld aan dat ze om eenzelfde reden Nederlandse migranten over de vloer krijgen.

De frequentie van de antwoordcategorie **“gepensioneerden/ouderen”** neemt licht af ten opzichte van 2020 en komt hierbij opnieuw op hetzelfde niveau als 2018. De erkende instellingen geven aan dat deze groep enerzijds gekenmerkt wordt door vereenzaming tijdens de covidperiode. Volgens sommige respondenten zien ze *“budgethulpverlening als sociaal contact”*. Anderzijds ontbreekt het deze groep vaak aan hedendaagse administratieve en digitale vaardigheden om het overzicht over hun in- en uitgaven te behouden. Vaak zijn dit lange trajecten omdat ouderen moeilijk opnieuw zelfredzaam te maken zijn wegens de digitale kloof. In sommige regio's is er een stijging in aanvragen van bewindvoering als gevolg.

Een andere oorzaak is volgens de respondenten een te lage pensioenuitkering. Gepensioneerden komen steeds vaker moeilijk of niet rond met hun pensioen. Vooral OCMW's merken een stijging van achterstallige facturen bij woonzorgcentra. De meest kwetsbare ouderen hebben geen netwerk (meer) waarop ze kunnen terugvallen voor (financiële) hulp.

Erkende instellingen geven aan dat een grote groep mensen **over beperkte administratieve en digitale vaardigheden** beschikt. Deze groep is heel divers qua leeftijd, afkomst, gezinssamenstelling, ... Het gaat over cliënten bij wie het *“ontbreekt aan zelfredzaamheid/vaardigheden/kennis om hun financiële administratie terug in eigen handen te nemen”*. Soms zijn het mensen die al een procedure collectieve schuldenregeling hebben afgerond, maar die nog steeds onvoldoende vaardigheden hebben om hun budget opnieuw zelf te beheren. Erkende instellingen zetten in op zogenaamde “afbouwtrajecten”, maar die verlopen veelal moeizaam.

Digitale applicaties zijn sinds corona niet meer weg te denken uit onze samenleving. De digitalisering zorgt er echter ook voor dat sommige mensen het overzicht op hun uitgaven verliezen. De erkende instellingen geven aan dat zowel ouderen als jongeren ermee worstelen. Een respondent omschrijft het als volgt: *“voor cliënten die niet mee zijn met de digitalisering wordt het steeds moeilijker om administratie te ontvangen, terug te vinden, op te volgen en te verwerken.”*

Bovenstaande analyse toont aan dat het doelpubliek van de budget- en schuldhulpverlening heel divers is. Hoewel bepaalde doelgroepen structureel een groter risico op financiële moeilijkheden hebben, kunnen ze iedereen overkomen.

7.3. DE TENDENSEN IN DE SCHULDENPROBLEMATIEK

In de volgende rubriek wordt gepeild naar tendensen in de schuldenproblematiek aan de hand van deze open vraag:

“Welke tendensen merk je op in de schuldenproblematiek?”

De respondenten kunnen hun bevindingen in een open tekstveld noteren. Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling kan meerdere antwoorden opgeven.

De opgegeven antwoorden werden de afgelopen jaren samenvattend in de onderstaande categorieën ondergebracht:

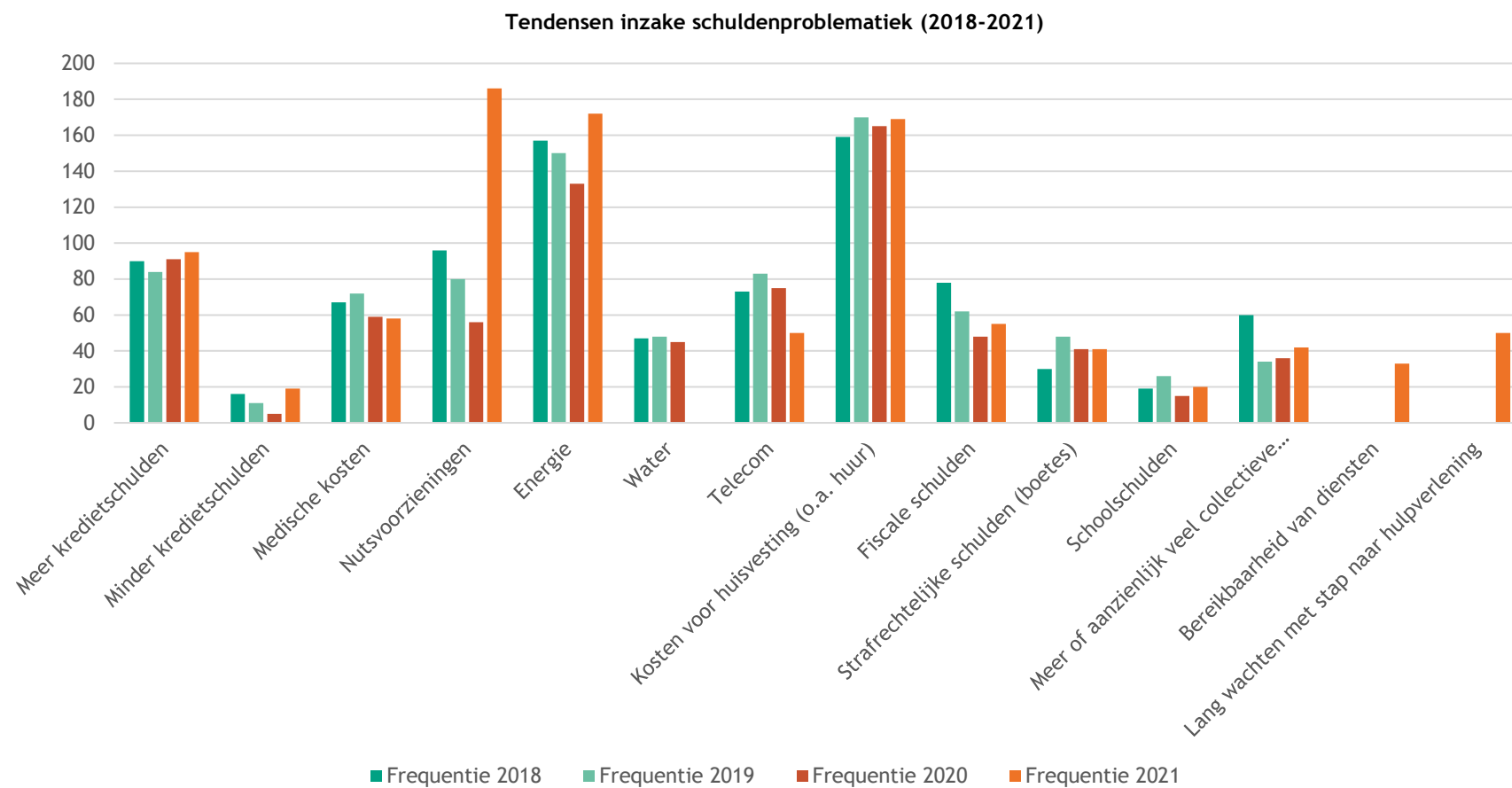
- Meer kredietschulden;
- Minder kredietschulden;
- Medische kosten;
- Nutsvoorzieningen;
- Energie;
- Water;
- Telecom;
- Kosten voor huisvesting (o.a. huur);
- Fiscale schulden;
- Strafrechtelijke schulden (boetes);
- Schoolschulden;
- Meer of aanzienlijk veel collectieve schuldenregelingen.

In 2021 werden twee categorieën toegevoegd:

- Bereikbaarheid van de diensten;
- Lang wachten met stap naar hulpverlening.

Grafiek 21 geeft de geregistreerde gegevens samenvattend weer over de periode 2018-2021¹⁸.

¹⁸ De tabel met de cijfergegevens inzake de tendensen in de schuldenproblematiek voor de periode 2018 - 2021 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 11.

▼ Tabel 21: Tendensen inzake schuldenproblematiek (2018-2021)

Kredietschulden omvat schulden uit leningen (62; 19,81%) en als gevolg van problematisch koopgedrag (bijvoorbeeld kopen op krediet, online aankopen met uitgestelde betaling, impulsaankopen, abonnementen) (33; 10,54%).

Leningen of kredieten bij banken hebben hoge interesten, waardoor het voor mensen veelal moeilijk wordt om de som terug te betalen. De erkende instellingen geven ook aan dat mensen vaker meerdere leningen of diverse consumentenkredieten afsluiten die ze niet kunnen terugbetalen. Een van de respondenten geeft aan: *“er worden meerdere leningen en kredieten tegelijk aangegaan en deze kunnen niet langer gecombineerd worden.”* Deze leningen en kredieten zijn niet noodzakelijk het gevolg van problematisch koopgedrag. Een respondent geeft aan *“dat mensen vaak persoonlijke kredieten en leningen aangaan om een tekort in hun inkomen aan te vullen, dat ze bijgevolg niet meer kunnen terugbetalen.”*

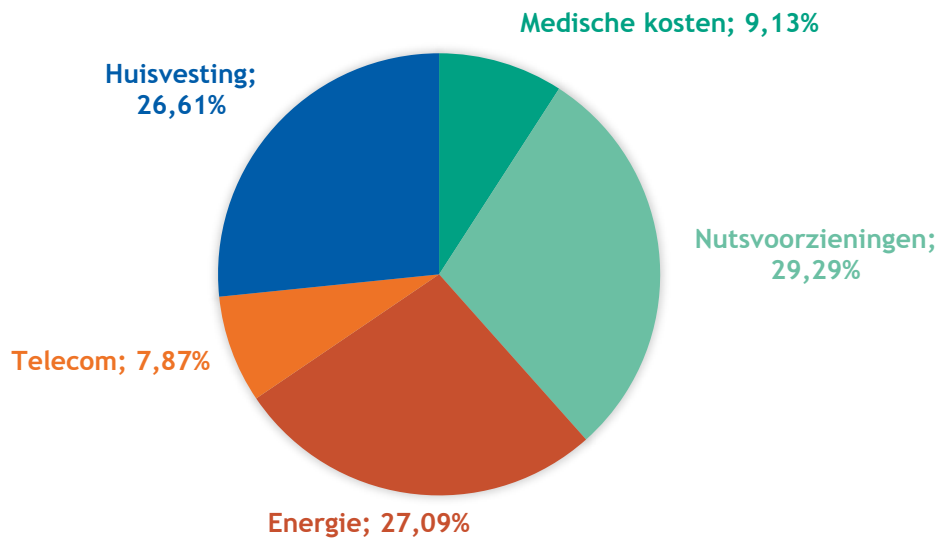
Problematisch koopgedrag blijft wel nog steeds een belangrijke oorzaak van financiële problemen. Vooral de doorbraak van het online shoppen met de optie om achteraf te betalen, beschouwen de erkende instellingen als een zorgwekkende tendens. Eén respondent geeft aan dat *“[het] te gemakkelijk [is] geworden om online zaken te bestellen en later of dus nooit te betalen. Gevolg: veelheid aan aanmaningen en ingebrekestellingen van incassobureaus na online aankopen.”* Ook agressieve televerkoop en verborgen abonnementen (bv. abonnement verbonden aan *game apps* op de gsm) zijn oorzaken voor financiële problemen.

Negentien respondenten merken echter op dat het aandeel cliënten met kredietschulden kleiner wordt. Dat is een stijging van 74% ten opzichte van 2021.

De categorie **“overlevingsschulden”** is opgesplitst in nutsvoorzieningen (inclusief water), energiekosten, huisvesting, medische kosten en telecom (zie grafiek 22). Schulden uit nutsvoorzieningen en energiekosten worden het vaakst vermeld. Deze antwoordcategorieën komen veel frequenter voor dan in 2020 (+215% en +29% respectievelijk). De sterke stijging in de categorie nutsvoorzieningen moet enigszins genuanceerd worden, aangezien kosten voor water tot in 2021 apart gecodeerd werden. Toch is dit een verontrustende stijging. De frequentie van schulden uit medische kosten en huisvesting blijft min of meer stabiel in vergelijking met de periode 2018-2020. De frequentie van schulden uit telecom is licht afgenomen.

Overlevingsschulden wordt, gespreid over alle subcategorieën, in totaal 635 keer aangehaald. Dit is het meest van alle categorieën. Het betekent dat er een grote groep mensen is die zijn basisbehoeften nog nauwelijks kan betalen, voor wie een uithuiszetting dreigt, die geen toegang heeft tot internet ... en voor wie er vaak geen mogelijkheden op langere termijn zijn om de financiële situatie te verbeteren. Bovendien zijn zij vaak het slachtoffer van wanpraktijken. Een respondent geeft bijvoorbeeld aan dat *“een aantal energieleveranciers onze doelgroep slechte (dure) contracten aanpraten”*.

Opsplitsing categorie "overlevingsschulden"

▼ Grafiek 22: Opsplitsing categorie "overlevingsschulden" in absolute en procentuele frequenties

De frequentie van **fiscale schulden** nam in de periode 2018-2020 gestaag af. In 2021 is er echter opnieuw een stijging. Corona speelt hierin mogelijk een rol. Fiscale schulden zijn vaak een gevolg van onvoldoende inhoudingen bij uitkeringen of foutieve aangiften. Een respondent geeft aan dat *"mensen in technische werkloosheid tijdens corona extra zijn afgestraft"*. De fiscus gaat bovendien snel over tot inbeslagname bij wanbetaling (zie ook [8.4 beleidssignalen](#)).

De frequentie van **penale boetes** blijft stabiel ten opzichte van 2020, en is nog steeds lager dan de piek in 2019. Penale boetes zijn onder andere het gevolg van openstaande verkeersboetes. De invorderingskosten daarop lopen snel op. Een respondent schrijft dat *"we geen afbetaling kunnen regelen omtrent verkeersboetes. Dit is een spijtige zaak want de kosten lopen hierdoor op tot de zaak voorkomt op de rechtbank. Pas achteraf kan er dan een afbetaling afgesproken worden"*. Ook jongeren met laag inkomen of (dreigende) schulden hebben vaak boetes bij verschillende instanties (bijvoorbeeld NMBS, De Lijn) omdat ze niet voldoende geld hebben om bijvoorbeeld abonnementen aan te gaan.

Tot slot zijn er in 2021 twee nieuwe tendensen gerapporteerd.

De eerste tendens heeft betrekking op **de bereikbaarheid van bepaalde diensten**. Het gaat zowel over eerstelijnsdiensten (bijvoorbeeld ziekenfondsen, vakbonden) als commerciële diensten (bijvoorbeeld banken, telecomoperatoren). Tijdens de coronacrisis waren bepaalde diensten door de opgelegde maatregelen zeer moeilijk bereikbaar. Een respondent geeft aan dat *"de bereikbaarheid van andere diensten is zeer hard achteruit gegaan (telefonisch lange keuzemenu's, lange wachtrijen, lang uitblijven van reactie door de drukte bij diensten)"*. Vaak werd vanuit de diensten verwezen naar het online dossier, wat niet evident is voor het cliënteel van de erkende instellingen. Bijgevolg waren dossiers niet in orde, wat leidde tot bijkomende kosten (bijvoorbeeld aanmaningen op facturen) of verlies van inkomsten (bijvoorbeeld uitkeringen die te laat of niet werden uitbetaald). Verschillende respondenten signaleren dat de werkdruk enorm is toegenomen door de onbereikbaarheid van eerstelijnsdiensten.

Tot slot merken de erkende instellingen voor budget- en schuldhulpverlening dat mensen **te lang wachten om de stap naar budget- en schuldhulpverlening te zetten**. Een respondent merkt op dat *"cliënten vaker op zoek gaan in hun eigen netwerk naar oplossingen voor hun schulden (geld lenen bij familie,*

vrienden, ...). Wanneer deze hulp dan uiteindelijk stopt (omdat de terug te betalen bedragen te groot worden, familie/vrienden willen niet langer geld lenen, ...) zetten de cliënten pas de stap naar het OCMW". Dat heeft veelal een hogere schuldenlast en/of een complex dossier als gevolg. Het is op zich niet nieuw. Eerder onderzoek toont al aan dat mensen gemiddeld vijf jaar wachten voor ze de stap naar budget- of schuldhulpverlening zetten.

Bovenstaande analyse toont aan dat er verschillende tendensen zijn in de schuldenproblematiek. De meest opvallende tendens is de sterke stijging van de overlevingsschulden, voornamelijk veroorzaakt door de prijsstijging van de nutsvoorzieningen en energiekosten. Overlevingsschulden worden in 2021 het vaakst als oorzaak van een schuldenproblematiek genoteerd.

7.4. BELEIDSSIGNALLEN

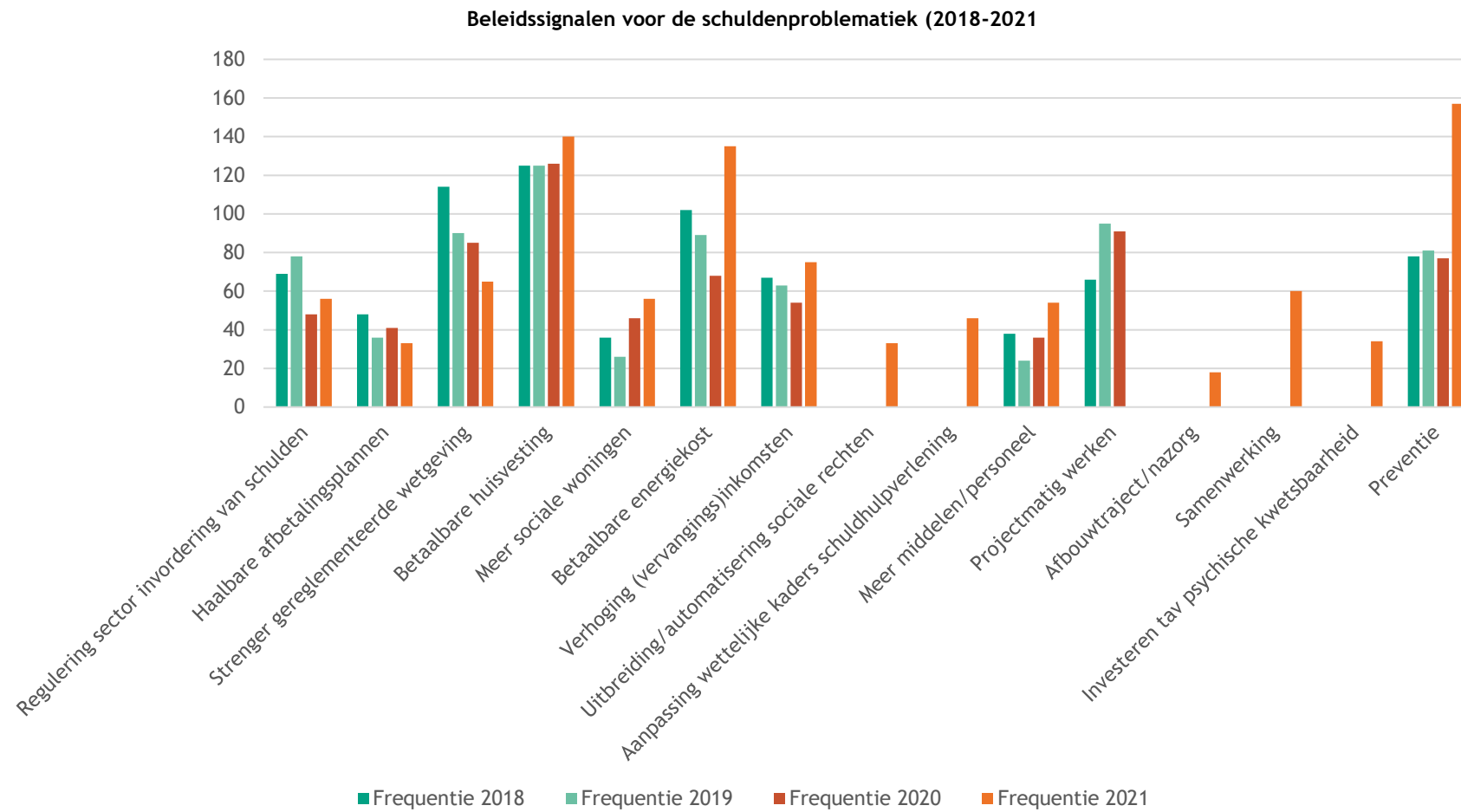
Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling formuleert in de bevraging nuttige beleidssignalen op basis van de tendensen in het profiel van het cliënteel en in de schuldenproblematiek. Dat gebeurt opnieuw via open vraagstelling. Respondenten kunnen hun bevindingen in een open tekstveld noteren.

De opgegeven antwoorden hebben we samenvattend in onderstaande categorieën ondergebracht:

- Regulering sector invordering van schulden;
- Haalbare afbetalingsplannen;
- Strenger gereglementeerde wetgeving;
- Betaalbare huisvesting;
- Meer sociale woningen;
- Betaalbare energiekost;
- Verhoging (vervangings)inkomsten;
- Uitbreiding/automatisering sociale rechten;
- Aanpassen wettelijke kaders schuldhulpverlening
- Meer middelen/personeel
- Afbouwtraject/nazorg
- Samenwerking
- Investeren t.a.v. psychische kwetsbaarheid
- Preventie.

Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling kan meerdere antwoorden geven. Grafiek 23 vat de geregistreerde gegevens samen voor de periode 2018-2021¹⁹.

¹⁹ De tabel met de cijfergegevens inzake beleidssignalen voor de periode 2018 - 2021 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 12.

▼ Grafiek 23: Beleidssignalen voor de schuldenproblematiek (2018-2021)

Bovenstaande grafiek toont aan dat de erkende instellingen in de periode 2018-2021 vaak dezelfde beleidsignalen aanhalen.

Met **regulering van de sector** die schulden invordert, wordt vooral het humanere invorderingsbeleid beoogd. Ook moeten realistische invorderingsscenario's worden ingebouwd. Uitvoeringskosten moeten worden verlaagd en gelimiteerd in tijd en grootte. Er wordt vaak gesproken over een wanverhouding tussen invorderingskosten en hoofdsom. **Afbetaalplannen** moeten menselijk en haalbaar zijn. Rigide invorderingspolitiek is niet aan de orde. De erkende instellingen geven aan dat de nodige onderhandelingsruimte behouden moet blijven. Een erkende respondent schrijft daarover: *“bij structurele betalingsproblemen lopen de kosten vaak hoog op (betaling kosten/interesten/inningsrechten,...) terwijl er beperkte betalingscapaciteit is”*.

De erkende instellingen geven ook aan dat de overheid meer moet inzetten op **toezicht en controle van kredieten en leningen**, en op het **tegengaan van misleidende reclame en agressieve verkooppraktijken**.

De sector werpt **betaalbare huisvesting en energie** als belangrijk beleidssignaal op, evenals een **verhoging van de laagste (vervangings)inkomens** in de strijd tegen de overlevingsschulden. Een kwaliteitsvol woonbeleid en een goed beleid rond toekenning van huursubsidies worden eveneens hoog in het vaandel gedragen.

De erkende instellingen roepen op om bepaalde **wettelijke kaders binnen de procedure collectieve schuldenregeling** te herzien. Ze geven aan dat de wettelijke termijnen te lang zijn. Daarnaast is de wachttijd van vijf jaar na een eerdere herroeping in de praktijk vaak een struikelblok. Tevens vinden de erkende instellingen het belangrijk om tijdens een procedure collectieve schuldenregeling meer aandacht te hebben voor het menswaardig bestaan. *“CSR werd in het leven geroepen om te garanderen dat ook deze mensen een menswaardig bestaan konden leiden. Vaststelling dat vele schuldbemiddelaars hier geen rekening mee houden”*. Er is nood aan gerichte en aangepaste hulp tijdens een collectieve schuldenregeling (bijvoorbeeld budgetbegeleiding). Een respondent schrijft: *“cliënten hebben dikwijls niets moeten doen gedurende de procedure en vervallen nadien weer in hun oude gewoontes”*.

De erkende instellingen signaleren dat de **aanstelling van een bewindvoering** moeilijk blijft, *“waardoor de diensten “dichtslippen” met cliënten die mentaal te zwak zijn om zelf hun budget te beheren, maar niet zwak genoeg zijn voor bewindvoering”*. Er zijn ook weinig andere diensten die deze vorm van hulpverlening opnemen.

Om een kwaliteitsvolle dienstverlening te kunnen bieden is er nood aan **meer middelen en/of personeel**. Vacatures raken moeilijk ingevuld, vooral bij de OCMW's. Sinds deze bevraging heeft VVSG hier echter actie in ondernomen.

De erkende instellingen willen meer inzetten op **samenwerking met de verschillende actoren** uit het werkveld. Een respondent geeft aan dat *“er de laatste jaren veel nieuwe initiatieven/spelers in het werkveld zijn die beloven problemen op te lossen/ het werkveld efficiënter te maken”*. Een andere respondent geeft aan dat *“de tandem advocaat-schuldbemiddelaar - hulpverlener in het kader van een collectieve schuldenregeling zeer waardevol is”*. Daarnaast is ook samenwerking met andere dienstverlening zoals Belvius/bank, ziekenfondsen, vakbonden noodzakelijk. Erkende instellingen zijn vragende partij voor rechtstreekse contacten om sneller tot oplossingen voor de cliënten te komen.

De erkende diensten worden steeds meer geconfronteerd met cliënten met een **psychische kwetsbaarheid**. Ze zijn enerzijds vragende partij om meer tools in handen te krijgen om met deze doelgroep om te gaan. Anderzijds geven ze aan dat er vanuit de overheid meer geïnvesteerd moet worden in het wegwerken van de wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg.

Tot slot moet er meer ingezet worden op **preventie**. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds algemene preventie en sensibilisering (64), en anderzijds preventie en sensibilisering op de schoolbanken (93). De optelsom van deze twee categorieën is opgenomen in de tabel. Daardoor kunnen we de frequentie van 2021 niet vergelijken met die van voorgaande jaren.

Het gaat om zowel financiële als digitale educatie om mensen zelfredzamer te maken. De erkende instellingen onderstrepen het belang van financiële educatie op school, bij voorkeur tijdens de hele schoolloopbaan (van kleuterklas tot laatste jaar secundair). Daarnaast pleiten ze ook voor sensibiliseringsacties op het vlak van internetaankopen, online games en gokspelen.

Bovenstaande analyse toont aan dat dat schulden een complex gegeven zijn. Ingrepen op verschillende vlakken (wonen, werk, energie, invorderingsindustrie, wettelijke kaders, psychische hulpverlening ...) zijn noodzakelijk om tot structurele oplossingen te komen. Belangrijker is echter om nog meer in te zetten op preventie, en dat vanaf een jonge leeftijd.